STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05073

SKHAR VE-ONESH

H. Hirsh

Permanent preservation of this book was made possible
by Dr. Arthur Gabriel
in memory of
Rose & Henry Gabriel

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דת ודעת

(רעליגיאָן און וויסענשאַפט)

וויסענשאַפטליכע אַפּהאַנדלונג וועגען דער אידישער אמונה, פאַר אַלע קלאַסען אידען.

שכר ועונש

באַגרינדעט אויף פאַרשידענע רעליגיעזע און פילאָזאָפישע ווערק, מיט מאָדערנער באַלייכטונג.

פון ב. צ.

ארויסגעגעבען פון דער „נר תמיד" פּאַבלישינג קאָ.
ניו־יאָרק.

פאָרוואָרט.

אין דיזען העפט ווערט בעוויזען דורך לאָגישע בעווייזע, סיי לויט אונזער דיינער אמונה און סיי לויט די אַרגומענטען פון דער העכסטער פילאָזאָפי ביי די אומות העולם, אז די וועלט איז ניט הפקר, נור יעדער מענש מוז זיך דאָ אויפפיהרען עהרליך און מאָראַליש, ווייל סוף כל סוף בעקומען מיר שכר פאַר אַלע גוטע טהאַטען און מיר ווערען ביטער בעשטראָפט פאַר אַלעס שלעכטעס וואָס מיר טהוען דאָ אויף אין אונזער לעבענס-צייט.

עס ווערט דאָ ניט גערעדט ספּעציעל וועגען אידען און וועגען דעם שכר ועונש פאַר האַלטען אָדער פאַר עובר זיין אויף אונזערע תרי"ג מצוות, נור וועגען שכר ועונש בכלל און פאַר אַלע מענשען צוגלייך, אידען אָדער ניט-אידען.

וועגען דעם ספּעציעלען שכר ועונש פאַר האַלטען אָדער פאַר עובר זיין אויף די מצוות התורה, ווערט אויספיהרליך גערעדט אין אונזער פריהעריגען העפט „אדם העליון", אָבער ווי באַלד, אַז איינער זאָל ווערען אַן איבערצייגטער גלויבינער אין שכר ועונש בכלל, איז דאָך שוין זעלבסט-פערשטענדליך, אַז אויב ער איז אַ איד, מוז ער נעהמען היטען און מקיים זיין אונזערע תרי"ג מצוות, ווייל אויב אַ געוויסער דאָקטאָר האָט אייך צוגעטראָפען ריכטיג אייער קראַנקהייט, דאַרפט איהר שוין אויך גלויבען אין זיין רעצעפּט וואָס ער פערשרייבט אייך פאַר אייער געזונד-ווערען.

שכר ועונש אויף יענער וועלט, אויף דעם אופן ווי דאָס ווערט ערקלעהרט אין דיזען העפט, איז דורכאויס די ענטדעקונג און די לעהרע פון אונזער אידישער אמונה; מיר האָבען דאָס בקבלה נאָך פון משה רבינו און פון אונז איז עס שפּעטער אריבער אויך צו די גרינדער פון אַנדערע רעליגיאָנען און צו די פערשיעדענע חסידי אומות העולם, די דענקער און פילאָזאָפען פון אַלט-גריכענלאַנד און פון איבעראַל, אָבער די לעצטע האָבען נור אָנגענומען דעם שכר ועונש פאַר מאָראַלער און אונמאָראַלער אויפפיהרונג, ווייל דער מאור שבתורה איז פאַר זיי געווען אַ פאַרשטעלטע זאַך, וועהרענד מיר אידען, אַלס דער עם סגולה, (זעה די נעקסטע העפט „דער איד") קענען ניט יוצא זיין מיט בלויז מאָראַלישער אויפפיהרונג, מיר מוזען אויך ערפילען אונזערע ספּעציעלע פליכטען, פאַר וועלכע מיר בעקומען אַ ספּעציעלען שכר, אָדער חלילה אַ ספּעציעלען עונש פאַר ניט ערפילען זיי.

דאָס איז ווי דער סדר העולם אין יעדער מדינה, וואו די אַלגעמיינע בעפעלקערונג דאַרף זיך בלויז אָפּהיטען פון בעגעהן פערברעכענס, בשעת די קעניגליכע בעאַמטע, האָבען נאָך ספּעציעלע פליכטען אויף זיך צו ערפילען, ווייל זיי בעקומען פערשיעדענע אינסטרוקציעס פון דעם קעניג דירעקט פאַר זיי אַליין און וועלכע מוזען פון זיי דורכגעפיהרט ווערען, ווי צוזאַמענשטעלען געוויסע סטאַטיסטיקס, צושיקען פערשיעדענע רעפּאָרטען, היטען די אָרדנונג און אז. וו.

און פונקט ווי אַ קעניגליכער בעאַמטער, וועלכער ערפילט ניט זיינע ספּעציעלע פליכטען, קען זיך ניט ענטשולדיגען דערמיט וואָס ער איז עהרליך, גנב'עט ניט, גזל'ט ניט און בעגעהט ניט קיין אַנדערע פאַרברעכען, אַזוי קען אויך דער איד ניט ענטשולדיגען זיך דערמיט וואָס ער לעבט אַזוי עהרליך און אַנשטענדיג ווי אַלע, ווייל מיר אידען מוזען אויסער דעם אַלעמען אויך אויספאָלגען די געזעצען פון דער געטליכער תורה, אָדער עס מיינט, אַז מיר זענען זינדיגע און מיר האָבען חו"ש ניט אויסגעפאָלגט די אינסטרוקציעס פון דעם מלך מלכי המלכים, וועלכע זענען געגעבען געוואָרען דירעקט צו אונז.

און דער אמת איז, דאָס מיר דאַרפען דאַנקבאַר זיין פאַר דעם געטליכען חסד, וואָס אויף אונז אידען ליגען נאָך ספּעציעלע פליכטען, ווי אונזערע חז"ל זאָגען אונז: רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. די עקסטרא פליכטען מיינען פאַר אונז אַן עקסטרא שכר און דאָס איז דאָך אָהן צווייפעל פאַר אונזער בענעפיט.

און פאַר די לעזער, וועלכע וועלען זיך איבערצייגען אין דער ריכטיגקייט פון דעם אַלגעמיינעם שכר ועונש, וועט שוין ניט שווער זיין צו בעגרייפען אויך דעם אמת וועגען דעם ספּעציעלען שכר ועונש פאַר אונז אידען!

דער פערפאַסער.

די אונשטערבליכקייט פון אונזער נשמה.

ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם
לנפש חיה (בראשית ב'. ז'.)

פאקטען וועגען השארת הנפש.

אונזער גלויבען אין דער אונשטערבליכקייט פון דער נשמה נאך'ן טוידט פון אונזער קערפער, איז באזירט אויף פאקטען, וועלכע זענען אזוי קלאהר ווי די זון, נור מען דארף האבען אויגען צו קענען ארייינקוקען דעריין; מיר האבען דערויף פאלגענדע בע־וויזע:

1) פון אונזער אייגענעם „איך".
2) פון דער גאנצער וועלט בכלל.
3) פון יעדער בעשעפעניש בעזונדער.
4) פון דער קאנטראסטען־לעהרע.
5) פון נאטור'ס בעלוינונג און שטראף.
6) פון דער גאטהייט און דער געטליכער תורה.

די ערשטע ראיה פון אונזער אייגענעם „איך" איז א טיעף־פסיכאלאגישע. עס איז בעוואוסט, אז אונזער יעדע ארבייט, אונטערנעהמונג, יעדער געדאנק און געשפרעך, זענען עפעס אויף אזא אופן ווי מיר וואלטען געוועזן זיכער, אז מיר וועלען לעבען אייביג. אפטריידען מיר אפילו וועגען אונזער טוידט מיט גלייכ־גילטיגקייט און זאגאר שפאסענדיג און וויצלענדיג זיך, אט ווי דאס זאל זיך עפעס האנדלען וועגען איבערבייטען א מלבוש. דער איינפאכער מענש קען דערי־נען אפשר גארניט בעמערקען, אבער באמת איז דאס א וואונדערבארער סמן, אז מיר זענען אונשטערבליך, דאס איז ביי אונז אן איינפאכער אינסטינקט אזא, אן אינערליכע שטימע פון דער נשמה אין אונז, וועלכע זעהט ווייטער ווי די אויגען פון פלייש און וועלכע שושקעט אונז אין אויער: „האב קיין מורא ניט, ווערסט ניט שטארבען, דו ביזט אונשטערבליך!"

די קראפט און בעדייטונג פון אן אינסטינקט, איז אונגעהויער גרויס, עס זענען פאראן מענשען וועלכע וועלען ליעבערשט לײדען די גרעסטע פערלוסטען און ארונטערשלינגען די גרעסטע בעליידיגונגען, איידער טוידטען זייער פייניגער און שונא; דאס איז אויך די אינערליכע שטימע, די נשמה אונזערע, וועלכע שוש־קעט אין אויער: „וואג ניט! דו טאהרסט עס ניט טהון! דו וועסט זיך אומ־גליקליך מאכען אין דיין אייביגען לעבען!" און מיר פאלגען דעם רוף פון דער נשמה, אבוואהל מיר וויסען ניט קלאהר, וואס מיר קענען פערלירען דערפון, אז מיר זאלען אין געהיים ערמארדען אונזער ערגסטען שונא, און אזוי איז מיט אלע אנדערע שטערונגען וואס דער געוויסען מאכט אונז. דאס זענען אלץ אינסטינק־טיווע געפיהלען, וועלכע ווערען אונז דיקטירט שטילערהייד פון דער נשמה אין אונז, וועלכע זעהט און ווייסט פיעלע זאכען, און מאנכעס מאל האט זי פשוט ניט די נויטיגע ווערטער ווי צו ערקלעהרען עס צו אונזער שכל, אבער מיר פיהלען עס אין זיך אינסטינקטיוו, ניט קענענדיג ערקלעהרען מיט'ן צונג וואס אזוינס דער אינסטינקט דערצעהלט אונז.

דאס זעלבע איז אויך מיט דעם אינסטינקטיווען געפיהל אונזערען, אז מיר וועלען לעבען אייביג, כאטש מיר אליין ווייסען ניט דערפון און זענען בלומרשט מיט דער מיינונג, אז מיר מוזען שטארבען; דער אינסטינקט דערצעהלט עס אונז ניט קלאהר גענוג אז יעדער איינער זאל דאס ריכטיג פארשטעהן, אבער טיעף אין הארצען פיהלען מיר דאס. סיי ווי סיי.

ווען איינער פון אונז זוכט צו פערפאלקאמענען זיך אין אירגענד וועלכער זאך, אין לערנען, אין וויסענשאפט, אין מלאכה, אין קונסט, אדער אין געשעפטס־ערפאהרונג, טהוט ער דאס אונבעוואוסט ניט נור פאר זיין לעבענס־צייט, נור אויך פאר זיינע ווייטערע לעבענס. זיין פאלקאמענהייט וועט איהם צוניץ קומען אויך אויף'ן צווייטען און אויף'ן דריטען לעבען און אזוי ווערט עס טאקי די וועלט אימער קליגער, אימער פראקטישער, אימער פאלקאמענער, ווייל אין יעדען נייעם לעבען האט שוין דער מענש די ערפאהרונגען פון זיין פריהערדיגען לעבען; ער אליין ווייסט טאקי ניט דערפון, אבער זיין אינסטינקט ווייס עס יא; דער גע־

וועזענער חכם אין א פריהעריגען לעבען, ווערט צוריק געבוירען אלס גרעסערער חכם: דער געוועזענער טאלאנט אין אירגענד וועלכער זאך, ווערט צוריק געבוירען אלס מעהר טאלאנטפול און דערפון נעהמט זיך דער פאקט, וואס מאנכע מענשען האבען א נייגונג צו עטוואס פון זייער פריהעסטער יוגענד; זיי ווייסען אליין ניט פון וואנען דאס נעהמט זיך, אבער דאס נעהמט זיך דערפון וואס זיי זענען געווען בעקאנט מיט דער זאך צו וועלכער זיי האבען א נייגונג, נאך אין זייער פריהעריגען לעבען אדער לעבענס.

די צווייטע ראיה, פון דער וועלט בכלל, איז אזוי אלט ווי די וועלט און אזוי פעסט ווי די וועלט. עס איז אבסאלוט אמת, אז אין דער גאנצער נאטור ווערט ניט פערלוירען קיין שטויבעלע, קיין טראפען וואסער, קיין איינציגער קלאנג. יעדע זאך ווערט נור אויסגעטאהן פון איהר געשטאלט און טהוט אן א צווייטען און א דריטען געשטאלט, אבער פערלארען געהט עס ניט.

די נאטור בייט זיך יעדע סעקונדע. זי בעווייזט זיך אימער אין נייע קליידער און מיט אן אנדער אויסזעהען, אבער דאס איז די זעלבע נאטור, די זעלבע עלעמענטען פון דער נאטור נור אנדערש געשלייערט. היינט שטארבען אוים מיליאנען מענשען און אין א צייט ארום ווערען זיי צוריק געבארען; היינט שטארבען אפ אלע פרוכטען, אלע גראזען, אלע בוימער, און זעקס מאנאטען שפעטער שטעהען זיי אויף תחיית המתים.

ווען איהר זאלט ברענגען א מענשען פון ערגעץ א ווייטען ווינקעל, וואס האט קיינמאל ניט געהערט וועגען זייהען און פלאנצען און איהר זאלט איהם דערצעהלען אז די מענשליכע נשמה איז אונשטערבליך און אויך אז מען קען אריינלעגען אין דער ערד א קערענדעל און דער קערענדעל וועט ליגען אזוי לאנג ביז ער וועט אפשטארבען און צופוילט ווערען און דאן וועט פון דעם טוידטען קערענדעל ארויסוואקסען א שעהנער פראכטפאלער בוים מיט גרינע בלעטער און צווייגען און מיט הונדערטע פרוכטען אין וועלכע עס וועלען זיך געפינען מיליאנען קערענדלעך ווי דער איינציגער קערענדעל וואס איז אין דער ערד צופוילט געווארען. וואס וואלט יענער מענש גלויבען גיכער? ער וואלט געוויס דענקען, אז די מעשה מיט'ן קערנדעל איז א שעהנע פאנטאזיע וועלכע קען קיינמאל ניט פאסירען, וועהרענד ער וואלט שוין ליעבערשט גלויבען, אז ס'איז גאנץ מעגליך, דאס אזוי ווי ביי א שטארבענדען געהט ארוים די נשמה, און אזוי ווי ביי אן ערשט־געבוירענעם קומט אריין א נשמה, זאל עס אין דעם ניי־געבוירענעם אריין די נשמה פון א פריהער־געשטארבענעם.

אדער ווען מיר זאלען נעהמען א מענשען פון די ווארעמע לענדער, וועלכער האט קיינמאל ניט געזעהען קיין ווינטער און ניט געהערט וועגען דעם, און ווען יענער מענש זאל דערזעהען ווי אונזערע בוימער שטעהען טרוקענע, אפגעשטארבענע און בעדעקט מיט שנעע, וואלט ער דען ניט דענקען, אז ביי אונז איז אפגעשטארבען די נאטור און אז זי וועט שוין ניט אויפשטעהען, ווי א געשטארבענער מענש שטעהט ניט אויף?

אבער מיר ווייסען, אז דאס אלעס וואס שטארבט אפ אין דער פלאנצען־וועלט, איז נור א שלאף פאר א געוויסער צייט ביז דאס געשטארבענע וועט אויפשטעהן נאך שעהנער און פאלקאמענער ווי ווען עס איז געגאנגען שלאפען.

א גאנצען טאג לייכט די זון און דאן ווערט עס פינסטער, אבער אויף מארגען קומט די זון ווידער אמאל און נאך מיט מעהר קראפט ווי ווען זי האט אונז פערלאזען, און אזוי איז עס מיט אלעס אין דער נאטור: עס איז בלויז פאראן ענדערונג, אן איבערגאנג פון איין לעבען צו א צווייטען, אבער ניט קיין ווירקליכער טוידט, און אויב דאס איז דער פאל מיט דער גאנצער נאטור, מוז דאס זעלבע זיין אמת אויך מיט אונזער מענשליכען טוידט. וועלכער איז אויך נור צייטווייליג, אום די נשמה זאל ווידער ערשיינען אין א נייעם לבוש נאך מיט מעהר קראפט ווי ווען זי האט דעם טוידטען קערפער פערלאזען.

דער דריטער בעוויז, איז פון יעדער בעשעפעניש בעזונדער.

ווען מיר קוקען זיך גוט צו ווי אלעס אין דער נאטור ווערט געשאפען, דערזעהען מיר, אז די נאטור זעלבסט שאפט קיין זאך אייגענהענדיג, זי קלעפט ניט צוזאמען יעדען מאנסביל פון ליים מיט וואסער, נאכהער אריינבלאזענדיג אין איהם א נשמה ווי זי האט עס געטהון מיט אדם'ן און זי שניידט ניט אוים יעדע

פרויענצימער פון א בעשטימטען מאנסבילס זייט, ווי זי האט עס געטהון מיט הוה'ן. זי האט זיך איהרע געזעצע פון פארטפלאנצונג און דיזע שאפען שוין אלעס אליין פון זיך. דער קלענסטער ווערימעל, אזוי גוט ווי דער מענש, זענען געצוואונגען, דורך דיזע געזעצע, צו טהון דער נאטור'ס ארבייט און יעדער מין מוז זיך אליין פארזעצען, מוז זיך אליין בעשאפען און זיך אליין ענטוויקלען שטופענדיג זיך פון שטופע צו שטופע ארויף אדער ארונטער, לויט ווי די נאטור־געזעצען בעפעהלען עס.

עס איז פאזיטיוו ניטא קיין איינציגע זאך אין דער וועלט, וועלכע זאל ניט דארפען דורכגעהען דורך טויזענדער גלגולים, זיך בייטען, ענטוויקלען זיך, פראגרעסירען אדער רעגרעסירען, טא ווארום זאל עס אויך ניט זיין דער פאקט מיט אונזער נשמה? קיינער לייקענט נישט דאס מיר האבען א נשמה, מיר האבען עטוואס אזוינס וואס דערהאלט אונז ביים לעבען, מאכט אונז פיהלען און דענקען און אזוי שנעל ווי דיזער עטוואס פערלאזט אונז, בלייבט אונזער קערפער ליעגען ווי א שטיק ליים. זאל זיין אפילו, דאס דיזער עטוואס שטארבט אפ געגצליך מיט'ן קערפער, אבער געוועזן איז ער דאך, מיר, די לעבעדיגע, האבען דאך איהם. און אויב אזוי, קומט אויס איינס פון די ביידע: ענטוועדער די אלע מיליארדען נשמות האבען געגעראציאן, זיי פארטפלאנצען און ענטוויקלען זיך זעלבסט ווי אלע אנדערע זאכען אויף דיזער וועלט, אדער די נאטור מוז יעדער ניי־געבוירענער חיה, יעדער פליעג, יעדער וואנץ, איינגנהעהנדיג בעשאפען און אריינבלאזען א נייע נשמה, א נייעם שטיקעל עטוואס, וואס מאכט זיי לעבען און פיהלען, און דאס וואלט הייסען אז די נאטור ארבייט טאג און נאכט יעדע מינוט, יעדער רגע קיין אנדער זאך אויסער שאפען נשמות. מיר קענען אבער גאנץ זיכער זיין, דאס די נאטור שאפט קיינע נייע זאכען, אלעס געהט ביי איהר אין א סירקעל און שאפט זיך זעלבסט, דאס איז די אלגעמיינע סיסטעם נאך וועלכער די גאנצע נאטור ארבייט און אום דיזער סירקעל זאל קענען אנהאלטען אייביג, האט שוין די נאטור גוט בעזארגט, דאס קיין שום זאך זאל ניט קענען פערלארען געהען, זיי אלע מוזען עקזיסטירען אין אירגענד וועלכער פארמע אבער אין גאנצען אונטערגעהן קענען זיי בשום אופן ניט, היינט ווען די נאטור איז אזוי שפארזאם אין אלע קלייניגקייטען, טא ווי קען עס מעגליך זיין זי זאל זיין אזוי פערשווענדעריש מיט די מענשליכע נשמות, מיט אונזערע גייסטער? אזא קארגע און שפארזאמע נאטור זאל אויף אייביג פערניכטען מאנכע הויכע אינטעלעקטען, מאנכע וואונדערבארע טאלאנטען, א שכל פון א סאקראטעס, א גאונות פון א רמב"ם, פון אן עדיסאן, פון א מארקאני, ווי קען עס מעגליך זיין, די נאטור זאל ניט האבען קיין מיטעל ווי צו בענוצען זיך מיט אזעלכע גאונישע קעפ אויך אויף וויטער, דאס זי וועט זיי לאזען פאלען און פערלארען געהען? ווי קען עס מעגליך זיין, דאס א וואונדערבאר־קלאהרער פערשטאנד פון א גאון עולם וועלכער גיט ארויס ביז צום רעכטען טויט אזעלכע פערל געדאנקען, אזעלכע קלוגע ארגומענטען, זאל פלוצלינג ווערען צו גאר־ניט באלד נאכדעם ווי ער שטארבט? האט עס דען זיין קערפער גערעדט די אלע קלוגע רייד? און אויב דאס האט גערעדט זיין שכל, טא ווי קען עס מעגליך זיין, אז די נאטור וועט אזא שטיק שכל פארניכטען, אזא אוצר פון דער וועלט מיט'ן ווינד אוועקבלאזען?

די קאנטראסטען לעהרע.

די פערטע ראיה אויף דער אונשטערבליכקייט פון אונזער נשמה, איז די קאנטראסטען־לעהרע און וועלכע איז זעהר דייטליך ערקלעהרט געווארען דורך דעם אמאליגען גרויסען פילאזאף, סאקראטעס.

עס איז בעוואוסט, אז אלע זאכען ביי וועלכע עס איז שייך ענטוויקלונג און גענעראציאן, ווי מענשען, חיות, פלאנצען און אייגענשאפטען און וועלכע האבען קאנטראסטען, שטאמען ארויס די זאכען צוזאמען מיט זייערע קאנטראסטען איינע פון די אנדערע; גוטסקייט שטאמט ארויס פון שלעכטסקייט און שלעכטסקייט פון גוטסקייט; גרויסקייט פון קליינקייט און קליינקייט פון גרויסקייט, היץ פון קעלט און קעלט פון היץ. ווען מיר זאגען, למשל, אויף א זאך, דאס זי איז געווארען גרעסער, הייסט עס, אז זי איז פריהער געוועזן קליין נור זי האט זיך ענטוויקעלט פון איהר קליינקייט ביז זי איז געווארען גרויס, און אויף דעמזעלבען

אופן שטאַמט אַרויס די שטאַרקייט פון דער שוואַכקייט, די שנעלקייט פון דער לאַנגזאַמקייט, דאָס בעסערע פון דאָס ערגערע, דאָס גערעכטע פון דאָס אונגערעכטע און די זעלבע זאַך צוריק, און אַזוי אויך ביי טויזענדער אַנדערע קאָנטראַסטען. דאַן איז אויך איבעראַל וואו עס זענען דאָ קאָנטראַסטען, פאַראַן צוויי איבערגאַנגס־פעריאָדען, צוויי בריקלעך וועלכע שטעהען צווישען ביידע קאָנטראַסטען און פאַראייניגען זיי. וואו עס איז דאָ גרעסער און קלענער, מוזען אויך זיין די פעריאָדען פון פערגרעסערונג און פערקלענערונג, פון וואַקסען און איינשרומפען אָדער ווי צווישען היץ און קעלט, די פעריאָדען פון דערוואַרעמונג און אָפּקיהלונג. סאָקראַטעס האָט פאָלשטענדיג בעוויזען, דאָס דיעזער כלל האַלט אויס ביי אַלע קאָנטראַסטען אין דער וועלט פון ענטוויקלונג און גענעראַציאָן און ענטוויקלענדיג דיעזע טהעאָריע ווייטער, ברענגט ער אויס, דאָס אויך אונזער לעבען האָט אַ קאָנטראַסט און דאָס איז דער טוידט, ווי דער שלאָף איז דער קאָנטראַסט פון׳ם וואַכען; לעבען און טוידט שטאַמען אַלזאָ אַרויס ווי אַלע אַנדערע קאָנטראַסטען, איינע פון די אַנדערע, זיי האָבען אויך זייערע איבערגאַנגס־פעריאָדען, די גסיסה אַלס איבערגאַנג צום טוידט, און דער געבורטה אַלס איבערגאַנג פון טוידט צו לעבען. און וועהרענד קיינער פון אונז צווייפעלט נישט אַז די טוידטע שטאַמען אַרויס פון די געבאָרענע, ווייל מיר זעהען עס מיט אונזערע אויגען, זענען מיר אָבער אין צווייפעל אויב די געבאָרענע שטאַמען אַרויס פון די טוידטע, וועלכעס איז אָבער אונפערמיידליך לויט דער אויבענדערמאָהנטער טהעאָריע פון קאָנטראַסטען וואָס האַלט פאָלשטענדיג אויס ביי אַלע אַנדערע זאַכען. און ווי באַלד די לעבעדיגע שטאַמען פון די טוידטע ווי די טוידטע פון די לעבעדיגע, מוזען דאָך די נשמות פון די טוידטע זיך ערגעץ געפינען די גאַנצע צייט צווישען טוידט און ווידערגעבורטה. ער בעשטעטיגט דאָס נאָך מיט אַ זייטיגען פאַקט, דאָס די נאַטור איז ווי אַ קיילעכדיגער ראָד וואָס קומט אימער צוריק און קעהרט אַלעס אימער אום צוריק אויף דעם זעלבען פּלאַץ. ווען די נאַטור וואָלט געגאַנגען אין אַ גלייכער ליניע פון שאַפען און פערניכטען וואָלט ענדליך געמוזט קומען אַ סוף צו אַלעם און אַלעמען, דער שלאָפענדער וואָלט קיינמאָל ניט ערוואַכט, דער וואַכענדער וואָלט קיינמאָל איינגעשלאָפען און אַזוי ווייטער.

אין דער קאָנטראַסטען־לעהרע געהט שוין אויך אַריין דער פאַקט פון עראינערונג. עם ווערט בעוויזען, אַז באַלד ווי אַ קינד קען אָנפאַנגען צו בענוצען זיינע פינף חושים, דערמאָהנט ער זיך געוויסע בעגריפען וועגען פערשיעדענע זאַכען. קינדער האָבען שוין אַ בעגריעף וועגען גרויסקייט און קליינקייט, וועגען שעהנקייט און מיאוסקייט און אָפט זאָגאַר אויך וועגען פערשיעדענע פאַכען פון קונסט און וויסענשאַפט: דאָס ערינערען זיי זיך אָן זייערע אַמאָליגע קענטניסע פון דער צייט איידער זיי זענען געבאָרען געוואָרען און וואָס מיר האָבען שוין וועגען דעם גערעדט אין דעם ערשטען בעוויז פון אונזער אייגענעם „איך“.

סאָקראַטעס׳עס אַ תלמיד האָט דערויף געפרעגט זיין רבי׳ן, אויב מען קען ניט פערגלייכען דעם גוף און די נשמה צו אַ פידעל מיט דער מוזיק וואָס זי גיט אַרויס און וואָרום עקזיסטירט נאָך די צובראָכענע פידעל, לאַנג נאָך דעם, ווי די מוזיק פון איהר איז שוין אָפּגעשטאָרבען און אויף אייביג פערלאָרען געגאַנגען, און צי איז דען ניט די האַרמאָני, די מוזיק, פונקט דאָס זעלבע, וואָס אונזער גייסט, וועהרענד די פידעל זאָל זיין דאָס זעלבע וואָס אונזער קערפּער? אויך דיעזע פראַגע האָט סאָקראַטעס פערענטפערט מיט זיין וואונדערבאַרען טיעף־זיניגען שכל, ערקלעהרענדיג צו זיינע תלמידים דעם אונטערשיעד צווישען מוזיק און דער נשמה. די מוזיק, זאָגט ער, פון אַ באַטרעפענדער פיעדעל איז איהר קינד, געבאָרען פון דער פידעל נאָך דעם געבורטה פון דער פידעל זעלבסט, נאָך דעם געבורטה פון די סטרונעס און דעם סמיטשיק, צוזאַמענגעשטעלט פון די שוין עקזיסטירענדע צואוואָרפענע טענער פון דער פידעל און בלויז געבראַכט צו אַ האַרמאָני, זי איז געבאָרען די לעצטע און דעריבער שטאַרבט זי די ערשטע, זי איז מיט איהר גאַנצער עקזיסטענץ אָפּהענגיג פון דער פידעל, ניט האָבענדיג קיין ברעקעל זעלבסטשטענדיגקייט. זי קען בשום אופן ניט בעהערשען די פידעל און צווינגען זי צו טהון עטוואָס, אדרבא, פערקעהרט, זי מוז נאָכפאָלגען די פידעל און אויסזעהען גראַדע אַזוי ווי דער פידעל־טאָן צווינגט זי אויסצוזעהן, איהר לעבען ליעגט אין גאַנצען אין דעם לעבען פון דער פיעדעל און שטאַרבט די פי־

דעל איז די מוזיק אויך טוידט. אונזער נשמה אבער, ווי שוין גערדונגען, איז געבוירען נאך בעפאר דעם קערפער, איז גאנץ זעלבסטשטענדיג פון קערפער און איז ניט דוקא דעם קערפערס נאכפאלגער און בעדיענער נאר אויך זיין הערשער און בעפעהלער; זי קען איהם צווינגען צו טהון זאכען וועלכע איהם, דעם נאַרישען קערפער געפעהלט ניט, ווי צום בייׁשפיעל אז ער זאל זיך מאטערען מיט פערשיעדענע גימנאסטיק מיט דעם צוועק שטארק צו ווערען, נעהמען ביטערע מעדיצינען, מיט דעם צוועק געזונד צו ווערען, אדער לאזען מאכען אויף זיך אן אפעראציע אום לעבען צו בלייבען, זי קען איהם גלאט צווינגען טהון זאכען וואס איהר געפעהלט, זי איז אין יעדער הינזיכט זעלבסטשטענדיג און מיט׳ן קערפער איז זי ווי צוויי בעזונדערע שותפים, עס איז אלזא גאר ניט גערדונגען דאס זי זאל דארפען אפשטארבען, ניט נור בעפאר אדער גלייך מיט׳ן קערפער, נור אפילו שוין לאנג נאכדעם ווי דער קערפער איז פאלשטענדיג פערניכטעט.

מיט אן עהנליכער קלאהרקייט און שארפקייט האט דער גרויסער דענקער צוקלאפט אויך די איבעריגע פראגעס פון זיינע תלמידים־געגנער און האט זיי פאלשטענדיג איבערצייגט, דאס די נשמה איז אונשטערבליך, דאס זי קומט ארויס פון דעם ריינסטען קוואל פון חכמה און דאס זי שטרעבט צוריק צו יענעם קוואל מיט אלע איהרע כחות, נור זי איז אין אונזער קערפער ווי אין א פריזאן און ווען מיר שטערען איהר צו געהען איהר אייגענעם וועג, ווען מיר בערוישען און פערשכור׳ן זי מיט צופיעל קערפערליכע ליידענשאפטען און פערלאנגען, ווערט זי דערפון ביסלעכוויז בעאיינפלוסט און אנשטאט צו זיין די בעל הבית׳טע פון׳ם קערפער ווערט זי זיין שקלאף, זי פאנגט אן צו בענוצען איהר געטליכע מאכט, איהר שכל, פאר די אינטערעסען פון קערפער, וואדורך זי זינקט אלץ טיעפער און טיעפער און ווערט שמוציג, און דאן ווען זי פערלאזט ענדליך דעם קערפער, קען זי ניט צוריקגעהען צום קוואל פון וועלכען זי איז געקומען, ווייל אין דער נאטור קען זיך קיין אונריינעם בעהעפטען מיט ריינעם און אזוי ווערט זי געצוואונגען ארום צו בלאנדזשען, ארום צו געהען איז׳ם עולם התוהו און, אזוי צו זאגען, פלאגען זיך, ביז זי געהט צוריק אריין אין א קערפער און דאן פיעלייכט געהט זי אזוי פון קערפער צו קערפער דורכמאכענדיג פערשיעדענע ערפאהרונגען פיעלייכט פאר יאהרטויזענדע ביז זי רייסט זיך ענדליך ארויס, ניכטערט זיך אויס און דערמאהנט זיך ווער זי איז, זי קומט צוריק צום ריכטיגען שכל, בעפרייעט זיך ביסלעכוויז פון׳ם שמוץ און פערפערטיגט זיך ארויסצוקומען פון איהר לעצטער וואהנונג אין א ריינעם צושטאנד. אדער פיעלייכט מאכט זי דורך אין איהרע ערפאהרונגען אן אראפפאל פון שטופע צו שטופע אריינקומענדיג יעדען מאל אין א ניעדריגערער בריאה ביז צו א מויז, א שרץ, א וואנץ און דאס גלייכען, ביז וואנען זי ווערט אין גאנצען פערניכטעט און אויף אייביג פערלארען.

נאטור׳ם בעלוינונג און שטראף.

דער פינפטער בעווייז אויף השארת הנפש, איז פון דער נאטור׳ס בעלוינונג און שטראף וואס מיר אלע זעהען דא מיט די אויגען, און וואס דאס בעווייזט אונז אויך, אז די נשמה מוז זיין אונשטערבליך, ווי מיר וועלען דאס באלד פרובירען צו ערקלעהרען.

מיר וועלען צו דיעזען צוועק דא ברענגען די בעסטע אפהאנדלונג וועגען דיעזער שטה, נעמליך א קורצען אויסצוג פון די ווערק פון דעם ענגלישען דענקער און פילאזאף, איינער פון די חסידי אומות העולם, ראלף עמערסאן.

ער זאגט וועגען דעם די פאלגענדע בריליאנטענע ווערטער:

„אלעס וואס פאסירט און קומט־פאר אויף דער וועלט, ווערט פון דער נאטור געוואויגען און געמאסטען און געבראכט צו א פינקטליכער גלייכגעוויכט צווישען זיך; פונקט ווי דאס וואסער פון א טייך שטרעבט אימער צו אויסגלייכען זיך און זוכט צו בעקומען א גלייכע אויבערפלעכע אין א שטילען וועטער, אזוי שטרעבען אויך אלע טהאטען פון דער וועלט צו אויסגלייכען זיך און צו קומען אין גלייכגעוויכט מיט זייערע קאנטראסטען, און קאנטראסטען האבען דא אלע און אלעס; יעדע בעשעפעניש און יעדע טהאט קומט דא אין צוויי הפכים, ליכט און פינסטערניש, היץ און קעלט, עבע און פלוט, דער אריינאטהעמען ביי מענשען. חיות און פלאנצונגען און דער ארויסאטהעמען, יעדע זאך איז בלויז א

העלפט אין אונזער וועלט, און עס ערווארטעט און זוכט די צווייטע העלפט, עס גאנץ צו מאכען, און אליין ערגענצט צו ווערען, דער גייסט זוכט און געפינט דעם קערפער, דער זכר זוכט און געפינט די נקבה, די שווערע ארבייט — די רוה, דער זיין־וואכעדיג — דעם שלאף און א. וו. און א. וו. ער בעווייזט ווי אלע עלעמענטען, אלע בעשעפעניסען, אלע טהאטען, יעדער קעהר, יעדער ריהר, ווערען פון דער נאטור געבראכט אין גלייכגעוויכט מיט זייערע קאנטראסטען ביז צו דער גרעסטער פינקטליכקייט; יעדער איבערפלוס האט זיין חסרון, יעדער חסרון האט זיין איבערפלוס. אום אנצופילען א פלאץ מוזט איהר אויסליידיגען א צווייטען, פאר יעדער זאך וואס מיר פערליערען געפינען מיר עטוואס אנדערש, מיט יעדען געווינס פערליערען מיר עטוואס, די גאנצע נאטור, אלע איהרע עלעמענטען, יעדע קלייניגקייט בעזונדער, זיינען אלע בעשעפטיגט מיט איין זאך און דאס איז צו ברענגען אלעס און אלעמען אין גלייכגעוויכט, יעדער סוד ווערט מיט דער צייט ענטדעקט, יעדע זינד בעשטראפט, יעדע גוטע טהאט בעלוינט, יעדע וואונד פערהיילט, יעדע אונגערעכטיגקייט פערגיטיגט. די שטראף אדער בעלוינונג פון א טהאט וואקסט צוזאמען מיט דער טהאט אין דעם זעלבען וואָרצעל, שטראף איז די בעהאלטענע פרוכט וועלכע געפינט זיך אין דער בליהונג פון דער זינד'ס פערגעניגען, ווי דער בוים ליעגט בעהאלטען אין'ם קערענדעל, ער בעווייזט ווייטער מיט א זעלטענער קלאהרקייט, ווי קיין זאך וואס א האהר איז ווערטה קען אין דיעזער וועלט ניט גענומען ווערען אומזיסט, אלעס מוז געקויפט ווערען און פאר אלעס מוז בעצאהלט ווערען מיט דעם ריכטיגען פרייז, פאר יעדער גוטער זאך וואס מיר קריגען מוזען מיר בעצאהלען א טעקס, אום צו וויסען וואס עס טהוט זיך אין א גוטען בוך, מוזען מיר בעצאהלען מיט דער צייט עס איבערצולעזען, פאר יעדער קליינער ערפאהרונג צאהלען מיר רבי־געלד, פאר יעדען שטיקעל געווינס, פונקט אזא פערלוסט, אלעס איז דאבעל, איינס אנטקעגען דאס אנדערע, א צאהן פאר א צאהן, אן אויג פאר אן אויג, מדה כנגד מדה. „וואס פערלאנגסטו?" פרעגט דער קעלנער־נאטור דעם מענשען ווען ער קומט אריין אין דעם וועלט־רעסטאראן, „נעהם וואס דיין הארץ געלוסט, אבער פאר אלעס וועסטו מוזען בעצאהלען, קיין זאך וועט דיר נישט געגעבען ווערען אומזיסט, דו זאלסט בעצאהלט ווערען פונקט ווי דו פערדיענסט!" מיר קענען נישט בעגעהן קיין שום פערברעכען, אהנע דאס מיר זעלבסט זאלען אם ענדע דערפון ליידען, מיר קענען די נאטור ניט אפנארען, מאכען וואסער לויפען בארג־ארויף אדער אויספלעכטען א שטריק פון טרוקענעם זאמד, קוים האט די נאטור בעשלאסען עטוואס, מוז עס אזוי בלייבען, די נאטור וויל ניט ליידען, דאס מיר זאלען יענעם שמייסען, מיר זאלען יענעם טיראניזירען אדער טוידטען, מוזען מיר זי פאלגען, טאמער אבער ניט, ווערט דער שמייסער ענדליך אליין דער געשמיסענער, דער טיראן אליין דער פערניכטעטער, עס מאכט ניט אויס, דאס די נאטור ווארט אמאל אויס מיט'ן בעצאהלען, זי מעג זיך ווארטען, זי האט גענוג צייט, ווייל פערגעסען קען זי קיין זאך און סוף כל סוף מוז די שטראף קומען, זי מאהנט איין איהרע חובות ביז דער קלענסטער קלייניגקייט, דער מענש מוז ווי אין רעסטאראן זיך שפייזען נאך זיין געלד נאך, ער טהאר ניט אָרדערען גוטע מאכלים און געטרענקע, ניט האבענדיג גענוג דערפאר צו בעצאהלען; מיר טהארען ניט נעהמען פון דער נאטור וואס א האהר איז ווערטה, ניט האבענדיג אויף דעם אליין געארבייט, ניט האבענדיג עס פערדיענט, די יעניגע וועלכע נעהמען זאכען אונפערדיענטערהייט, וועלכע ארבייטען ניט אויף די זאכען וועלכע זיי פערברויכען, בארגען זיי עס פון דער נאטור און זיי וועלען דערפאר מוזען סעטלען, עס וועט זיי קיין פאטער און קיין טאטער ניט העלפען, אלזא וואס וועניגער בארג — וועניגער זארג, גוט איז נור יענעם וועלכער לעבט נאך זיינע פערדיענסטען, ארבייט כשר אויף זיינע נויטווענדיגסטע בעדערפעניסע און בארגט קיין זאך פון דער נאטור, וועה אבער יענעם ווער עס טהוט גאר ניט, פראדוצירט קיין זאך און לעבט פון פרעמדע פראצע,, כאפט אן ביי דער נאטור נויטיגע און ניט נויטיגע בעדערפעניסע, זיין ביכעל ווערט גראב פון די שולדען און זיין טאג פון בעצאהלען זיי וועט זיין א ביטערער.

מיר האבען געבראכט בלויז עטליכע ארימע ציטירונגען פון דיעזער ערהאבענער טיעף־זיניגער פילאזאפי. עס ווערט דורך איהר בעוויזען וויסענשאפטליך

מיט פעסטע פאַקטען פון דער נאַטור זעלבסט, דאָס יעדער קלענסטער פערברעכען ווערט בעשטראָפט, ווי קיין זאַך ווערט אין דער נאַטור ניט געשענקט, דער קלענסטער פעהלער מוז גוט געמאַכט ווערען, יעדער פערברעכען פאָדערט און וואַרט אויף זיין שטראָף וועלכע זאָל איהם ברענגען מיט זיך אין גלייכגעוויכט, פערגאָסענע בלוט שרייט פון דער ערד „ראַכע"! און זי ווערט ניט איינגעשטילט ביז די ראַכע קומט, אַנגעזאַמעלטע אוצרות פון גאָלד קומען אין גלייכגעוויכט מיט די ווערים וואָס עס שאַפט אין האַרצען, ווי גרויס די קופּע גאָלד אזוי גרויס די אויסגעפרעסענע לאָך אין דער נשמה; אַן עולה בעגאַנגען צום מיט־מענשען קומט אין גלייכגעוויכט מיט דער שרעק פאַר יענעמ'ס אָפּטאָן, ווי גרויס די עולה אזוי גרויס יענעמ'ס שנאה, און ווי גרויס די נוצען פון דער עולה אזוי גרויס איז דער שרעק פאַר איהרע פאָלגען, אין קורצען, די וועלט איז ניט הפקר, זי איז איבערפילט מיט ריכטערס, בוכהאַלטערס און רעפּאָרטערס, אַלעס ווערט פערשריבען און אַלעס ווערט געפיהרט מיט רעכענונג, טהו נור א פערברעכען און עס זענען שוין דאָ טויזענדע שטומע עדות, די וועגד קריגען אויערען און די טהירען אויגען, יעדע קליינע זאַך איז אַן עדות געגען דיר, די גאַנצע וועלט ווערט ווי בעשאָטען מיט פריש געפאַלענעם שנעע און דיין יעדער טריט לאָזט א סמן".

נעהמענדיג אין אַכט דיעזע טהעאָרי (זי איז ריכטיג ווי די וואַרהייט אַליין, קיינער קען אין דעם ניט לייקענען), און ווען מיר זעהען, דאָס מאַנכע מענשען פיהרען אָפּ א לעבען פון פערברעכען, טיראַנניי און מערדעריי; זיי פערגיסען טייכען מענשען־בלוט, טיראַניזירען צעהנדליגע טויזענדער און זאָגאַר מיליאָנען מענשען: און פון דעסטוועגען לעבען זיי אויס זייערע יאָהרען אין נחת, כבוד און גדולה און שטאַרבען אין הויכען עלטער מיט א נאַטירליכען טוידט, ווען מיר זעהען דיעזע מענשען וועלכע האָבען זיכער געזינדיגט און פּאָזיטיוו ניט בעקומען די ריכטיגע שטראָף לויט זייערע מעשים, מוזען מיר ווידער אַמאָל קומען צום בעשלוס, דאָס דער לעבען איז נאָך ווייט ניט דער גאַנצער פערמעגענס פון אונזער עקזיסטענץ, דאָס אונזער טוידט איז נאָך ווייט ניט אונזער פאָלשטענדיגע פערניכטונג, דעריבער טאַקי כאַפּט זיך גאָר ניט די שטרענגע נאַטור צו בעשטראָפען אונז דוקא ביים לעבען, זי האָט צייט, מיר אַנטלויפען ניט, און ווי עס ווייזט אויס, לאָזט זי גראָדע איבער די שווערסטע שטראָפען, די זעהר גרויסע רעכענונגען, און מעהרסטענס פאַר גייסטיגע עבירות, אויף נאָכ'ן טוידט, פונקט ווי זי זאָל וואַרטען אַבזיכטליך ביז זי וועט דערטאַפּען דעם העכט אַליין, די נשמה זעלבסט, און דאַן זיך מיט איהר אָפּרעכענען ווי עס דאַרף צו זיין. ווען דער טוידט זאָל זיין אונזער פאָלשטענדיגע ענדע, ווען פערמאַכענדיג די אויגען, ווערען מיר כלא היה, קומט דאָך אויס די גאַנצע אויבענדערמאָהנטע לעהרע און פילאָזאָפי ניט מעהר ווי א באָבע־מעשה, א נאַרישע פאַנטאַזיע, און די אַלע מערדער אַלזאָ, די אַלע טיראַנען, די שמוציגסטע מענשען פון דער וועלט זענען צו דער זעלבער צייט אויך די קליגסטע, די גרעסטע חכמים, די מעהר פּראָפּיטירענדע, וועהרענד די גוטע, ערענטליכע און פיינע לייטע זענען עס די נאַראָנים, די שוטים, וועלכע דאַרפען בלייבען מיט א לאַנגער נאָז און ווערען פון אַלעמען אויסגעלאַכט. זיי, די ערשטע, זענען טאַקי גערעכט, ניט אומזיסט האָבען זיי געשריען אַז די וועלט איז הפקר; נישט אומזיסט האָבען זיי געזעהען אַריינצוכאַפּען וואָס מעהר פאַר זיך: ניט אומזיסט האָבען זיי געטהון וואָס זייער האַרץ האָט געגלוסט, לעבענדיג א לעבען פון עגאָאיזם, טרעטענדיג אַנדערע אונטער די פיס, לאַכענדיג פון יענעמס טרעהרען און באָדענדיג זיך אין פרעמדע בלוט, עס איז לית דין ולית דיין, אַלע האָבען איין סוף, אַלע שטאַרבען און נאָכ'ן טוידט איז שוין אַלץ איינס, סיי גוט געלעבט סיי שלעכט געלעבט, אַלע ווערען גלייך צופוילט. קיינער איז דאָרט קיין יחסן ניט; אַך, וואָס פאַר א גוואַלדיגען באַרגיין דיעזע לייטע האָבען עס אַלזאָ אַריינגעכאַפּט! וואָס פאַר א קלוגען געלונגענעם לעבען, זיי, די אַלערליי אויסוואורפען האָבען דאָס געלעבט! אַך, וואָס פאַר א טריאומף דאָס איז, וואָס פאַר א זיעג, איבער יענע גוטע, פרומע און נאַרישע מענשען, וועלכע האָבען בעסער זיך אַליין געלאָזען טרעטען איידער זיי זאָלען יענעם טרעטען! בעסער אַליין ניט עסען, איידער יענעם לאָזען הונגערען, בעסער שטאַרבען איידער א פערברעכען צו בעגעהען, וואָרום אויב עס איז ניטאָ קיין בעלוינונג פאַר גוטעס, און קיין שטראָף פאַר שלעכטעס, דאַרף מען דאָך זיין א משוגע'נער אום צו זיין מאַראַ־

ליש; אויב מיר געווינען פון דער מאראל אבסאלוט גאר ניט, אויב די נאטור זעלבסט קימערט זיך ניט וועגען דעם צו מיר טהוען גוטעס אדער שלעכטעס, אויב זי ארט עס לחלוטין ניט, ניט זי בעשטראפט און ניט זי בעלוינט דאפיר, איז דאך די גאנצע לעהרע פון מאראל א פאלשע זאך, א נעכטיגער טאג!

צום גליק אבער שטעהט די זאך גאנץ אנדרש. פערברעכען איז ביי דער נא־טור קיין חכמה ניט און זי וויל עס אבסאלוט ניט ליידען, דעם סימן האבען מיר שוין דערפון וואס א מענש מיט א פאלשטענדיגען ריינעם געוויסען פיהלט זיך העכסט גליקליך, וועהרענד דער זינדער און פערברעכער טראגט די שווערסטע שטייגער אויף'ן הארצען; דער ערשטער פיהלט אינסטינקטיוו דאס ער איז גע־רעכט און דארף פאר קיין זאך קיין מורא ניט האבען, וועהרענד דער צווייטער פיהלט זיך זינדיג און שרעקט זיך פאר דער שטראף וואס איהם ערווארטעט. און די שטראף קומט אימער, ניטא וואו צו בעהאלטען זיך פון איהר, קומט זי ניט ביים לעבען, קומט זי נאד'ן טוידט, ווייל אונזער נשמה איז פאזיטיוו אונשטערב־ליך, זי איז פעהיג צו פיהלען די שטראף פון דער נאטור אויך נאכדעם ווי זי פערלאזט דעם קערפער, און די גוטע פרומע עהרליכע מענשען דארפען שוין גאר ניט פערצווייפלען, ווייל זייער וועג איז דער איינציגער, דער ריכטיגסטער ווי צו רעטען די נשמה פון פאלשטענדיגען אונטערגאנג אדער פון א געוויסען גראד בעשטראפונג, דער איינציגער מיטעל צו פערזיכערען אונזער צוקונפט איז בלויז טאקי ווי זיי, די ארענטליכע, טהוען עס, צו ערהויבען אונזער גייסט צו א געניע־גענדער שטופע פון מאראל, גערעכטיגקייט און שכל, פיהרענדיג א ריינעם, העכסט ארענטליכען לוקסוסלאזען און איינפאכען לעבען, אום ניט צו דארפען נאכהער צאה־לען בילס פאר בעגאנגענע זינד און פערברויכטע מותרות, ניט צו פערשמוצען אונזער גייסט מיט קיינע פערברעכענס, קליינע אדער גרויסע, ניט איבערגעבענדיג זיך צו קיינע נוצלאזע פערגעניגענס און אז. וו. ווייל פערלאזענדיג אונזערע קער־פער נעהמט אונזער נשמה מיט זיך ניט מיט קיין זאך אויסער איהר ערציהונג דא אויף דער וועלט, איהר בילדונג און איהרע מעשים וועלכע האבען אזוי פיעל צו זאגען איבער איהר שפעטערדיגען שיקזאל.

השארת הנפש מן התורה.

מיר האבען געבראכט פינף שטארקע ראיות אויף דער אונשטערבליכקייט פון אונזער נשמה; אבער ווארום זאלען מיר אויך ניט ברענגען קיין ראיה פון דעם גוטען גאט אין הימעל, וועלכער איז דער האר פון אונזערע נשמות און דער קוואל פון'ם גאנצען לעבען?

מיר האבען שוין בעוויזען אין אונזער פריהעריגער העפט, „פאראן א גאט אויף דער וועלט'', אז יעדער פערשטענדיגער מענש מוז אנערקענען די עקזיס־טענץ פון א גאטהייט, און אויב איינער אנערקענט עס, מוז ער שוין אויך גלוי־בען אין דער אונשטערבליכקייט פון דער מענשליכער נשמה.

אויב מיר זאלען דענקען, אז באלד נאד'ן מענשענס טוידט ווערט זיין נשמה פערניכטעט, דאן צו וואס האט אונז גאט געגעבען א העכערען פערשטאנד ווי ביי אלע אנדערע בעשעפעניש? ווארום זאלען מיר מענשען דארפען נעפלאגט ווערען פון דעם שרעקליכען געדאנק וועגען טוידט, בשעת א בהמה למשל ווייסט ניט דערפון און אפילו ווען זי ליגט שוין א געבונדענע און דער שוחט מיט'ן חלף שטעהט ביי איהר האלז, ווייסט זי אויך ניט, אז זי וועט באלד אויפהערען לעבען?

צי דען האט גאט געוואלט, אז דער מענש זאל בעזיצען א העכערען שכל בלויז אום געמאטערט צו ווערען פון'ם בעוואוסטזיין, אז דער טוידט לויערט אויף איהם?

און מיר זעהען אויך געוועהנליך, אז ניט נור ווערט דא אויף דער וועלט, דער גערעכטער מענש ניט בעפרידיגט פאר זיין גערעכטיגקייט, נור מעהרסטענס ליידט ער צוליעב דעם די ביטערסטע צרות און יסורים, און אז דער אומגערעכטער, דער רשע און פערברעכער, לעבט אפט א גוטען טאג און שטארבט אין עושר און כבוד, היינט אז מיר זאלען זאגען, דאס נאד'ן טוידט איז אויס מיט אונזער גאנצער עקזיסטענץ, דאן ווי איז דאס מעגליך אז גאט דער גערעכטער זאל האבען בעשאפען אזא העסליכע וועלט, וואו רוצחים און מערדער טריאומפירען און עהרליכע אומשולדיגע מענשען זאלען בעקומען די גרויזאמסטע שטראף?

גאָט קען ניט זיין אומגערעכט און ער וועט זיכער ניט איבערלאָזען די גערעכטע און ערנידעריגטע אָהן א בעלוינונג און די אונגערעכטע און פערברעכער אָהן א שטראָף און ווייל מיר זעהען, אז דאָ ביים לעבען ווערט נאָך קיין חשבון צדק ניט געמאַכט, איז דאָס א סמן, אז די פּאַרטזעצונג פון אונזער לעבען פאָלגט נאָך אונזער טוידט און אז די מענשליכע נשמה איז אונשטערבליך.

און איצט קומען מיר צו דעם לעצטען בעווייז אויף השארת הנפש, און דאָס איז פון אונזער הייליגער תורה.

פיעלע גאָטלאָזע אפּיקורסים ווילען מאַכען גלויבען די וועלט, אז אין תורת משה ווערט גאָר ניט אָנגעדייטעט וועגען דער אונשטערבליכקייט פון דער נשמה און אז דאָרטען רעדט זיך אימער וועגען באַלוינונג און שטראָף נור אויף דיעזער וועלט, אָבער דאָס איז א פאַלשע בעהויפּטונג און ווער עס האָט אויגען און וויל זעהען, געפינט ער אוים, אַז די תורת משה איז איבערפילט מיט בעווייזע וועגען השארת הנפש.

ווען קין האָט ערמאָרדעט הבל'ן, האָט גאָט צו איהם געזאָגט, אז הבל'ס בלוט שרייט פאַר נקמה, אָבער ווי אזוי קען דען א פערניכטעטעס לעבען שרייען נאָך'ן טויט?

אין דער סדרה נח זאָגט זיך, אַז גאָט וועט פאָדערען חשבון ביי יעדען זעלבסטמערדער און דאָס איז אודאי א סמן, אז נאָך'ן טוידט לעבט מען נאָך און מען קען בעשטראָפט ווערען.

כמעט איבעראַל אין דער תורה ווערען דערמאָהנט געוויסע זינד פאַר וועלכע מען ווערט בעשטראָפט מיט כרת, די נשמה ווערט פערשניטען און אָפּגעריסען פון איהר לעבענס־קוואַל, וואָס דאָס מיינט די פערניכטונג פון דעם גוף און דער נשמה צוגלייך, בשעת ביי די עהרליכע מענשען, ווערט בלויז דער גוף אויפגעלעזט, אָבער ניט די נשמה.

און עס איז איבעריג צו זאָגען, אַז אין די נביאים ווערט גערעדט אָפט וועגען השארת הנפש; דאָרטען זענען פאַראַן פּעק בעווייזע און אָפענע דבורים וועגען דעם; יעדער איינער קען זיך איינקוקען און ער וועט זיי געפינען כמעט אין יעדען קאַפּיטעל און די נביאים זענען דאָך געוועזען אזוי נאָהענט צו דער צייט פון קבלת התורה, און אזוי דורכגעדרונגען מיט דעם גייסט פון דער תורה, מען קען דעריבער ניט זאָגען, אַז דער גלויבען אין השארת הנפש איז צו אידען געקומען אין די שפּעטערע צייטען פון אונזער היסטאָריע און ווער עס בעהויפּטעט אזוי, איז ער א כופר בעיקר, ווייל השארת הנפש איז איינער פון אונזערע שטאַרקסטע זיילען אין דער רעליגיאָן און איז די נשמה פון אונזער גאַנצער תורה.

אין איין פּלאַץ זאָגט אונז די תורה: „בנים אתם לד' אלהיכם, לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, כי עם קדוש אתה לד' אלהיך ובך בחר ד' להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה.” (דברים י”ד). דאָס מיינט אין איבערזעצונג, אַז אידען טאָהרען זיך ניט צופיעל מצער זיין אויף א געשטאָרבענעם, ווייל מיר זענען גאָט'ס אויסדערוועהלטער הייליגער פאָלק. די פראַגע איז דאָ אָבער, אויב מיר זענען ווירקליך אַזעלכע הייליגע און אויסדערוועהלטע מענשען, דאַרפען מיר דאָך גראַדע יאָ זיך שטאַרק מצער זיין, ווען איינער פון אונז שטאַרבט, און לויט דער תורה קומט עס אוים ווי מען זאָל איינעם טרייסטען און זאָגען צו איהם: „וויין ניט אויף דעם רינגעלע וואָס דו האָסט פערלאָרען, ווייל ער האָט אין זיך געהאַט א טהייערען דימענט, דעם בעסטען אין דער וועלט!”

אָבער טאַקי דערפון זעהט מען ווי די תורה בעשטעטיגט די אונשטערבליכקייט פון אונזער נשמה, דערפאַר פערבאָט זי אונז צו קלאָגען צופיעל אויף א טוידטען ר”ל, ווייל דערמיט צייגט מען דאָך, ווי דער פערשטאָרבענער זאָל חלילה זיין פערלאָרען אויף אייביג, און דאָס איז ניט אזוי דער אמת, נור די פערשטאָרבענע לעבען ווייטער און מיר מוזען זיך צו זיי בעציהען, ווי צו איינעם וואָס פאָהרט אוועק אויף א רייזע, וואו ער וועט נאָך מאַכען גוטע געשעפטען און בעגליקט ווערען; דעריבער זאָגט אונז די תורה די טרייסט־ווערטער. אז מיר זענען א הייליג פאָלק, מיינט דאָס אַז נאָך'ן טוידט דערגרייכען מיר די העכסטע שטופע, דאַרף מען זיך אויף די טוידטע ניט מצער זיין מעהר ווי נויטיג. מעהר ווי געוועהנליך, און דערפון זעהען מיר דעם גרעסטען תורה־בעווייז אויף השארת הנפש.

מיר ווייסען אויך, אַז די תורה רעדט אין פיעלע פלעצער וועגען די גליקען פון ארץ ישראל פאַר'ן אידישען פאָלק, ווי דאָס איז א ארץ זבת חלב ודבש; ווי גוט עס וועט זיין די אידען אויב זיי וועלען נור געהען אין דעם גוטען וועג און לעבען לויט דער תורה, היינט אויב די אַלע בענעפיטען פאַר האַלטען די תורה ווערען בעצאָהלט אויף דער וועלט, ביים לעבען, האָט דאָך משה רבינו זיכער פערדיענט צו זיין דער ערשטער אויף צו געניסען די אַלע ארץ ישראל-גליקען, און פון דעסטוועגען האָט ער ניט זוכה געווען אפילו אַריינצוגעהן אהין פאַר א קורצער צייט, איז דאָך דאָס ווידער אַן אייזען-פעסטער בעוויז, אַז דער אמת'ער שכר פאַר האַלטען די תורה, קומט ערשט נאָך אונזער טוידט, ווייל די נשמה איז אונשטערבליך און לעבט אויך נאָך אונזער טוידט.

דער פועל יוצא צו וועלכען מיר קומען, איז דעריבער ווי פאָלגט: סיי לויט דער פילאָזאָפי, סיי לויט דער וויסענשאַפט און סיי לויט אונזער תורה, איז דער פאַקט וועגען השארת הנפש א בעשטעטיגטער אויף פעסטע יסודות און אויב אונזער נפש עקזיסטירט אויך נאָך אונזער טוידט, זענען מיר דאָך אָהן דעם קלענסטען צווייפעל אונטערוואָרפען צו קריגען שכר ועונש אויף יענער וועלט, עס איז ווי די תורה ערקלעהרט אונז ביי דער בעשאַפונג פון דעם מענשען, אַז גאָט האָט אין אדם'ן אריינגעבלאָזען א לעבענס-נשמה און דער מענש איז פערוואַנדעלט געוואָרען און א לעבעדיגען נפש, אַזוי אַז אפילו ווען דער אירדישער קערפער ווערט אויפגעלעזט, פערבלייבט נאָך אַלץ דער לעבעדיגער נפש אין עקזיסטענץ — די געטליכע נשמה וועלכע איז אונפערניכטבאַר און לעבט אייביג.

קאַפּיטעל ב.

ניכטערע און פערשכורטע נשמות.

ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עבד
לאלהים לאשר לא עבדו. (מלאכי ג' י"ח).

ווי דער הערשער ווערט א שקלאַף.

מיר האָבען אין דעם פאַריגען קאַפּיטעל בעוויזען מיט ראיות, אַז אונזער נשמה איז אונשטערבליך און אַז זי איז אויסגעזעצט צו שכר ועונש נאָך אונזער טוידט. וואָס די שטראָף און בעלוינונג זענען און ווי אַזוי זיי ווערען אונז אויסגעטהיילט, וועט דייטליך ערקלעהרט ווערען אין דעם דריטען און לעצטען קאַפּיטעל „שכר ועונש", דערווייל אָבער וועלען מיר אין דיזען קאַפּיטעל בעטראַכטען ווי אַזוי די נשמה לעבט דאָ אויף דער וועלט, ווי זי פיהרט זיך דאָ אויף און ווי זי דאַרף זיך אויפפיהרען אום צו דערגרייכען דעם צוועק צו וועלכען זי ווערט אַהער אַרונטערגעשיקט.

ווען אונזער נשמה פעראייניגט זיך מיט אונזער קערפער, ווערט בעשטימט פון דער נאַטור, דאָס זי, די ריינע, די געטליכע, די אונשטערבליכע, זאָל בעפעלען און הערשען, ווערענד דער חומר, דער גוף, דאָס אירדישע, דאָס שטערבליכע, זאָל פאָלגען און בעדיענען, אַזוי שנעל אָבער ווי די נשמה פאַנגט אָן זיך צו בענוצען מיט די חושים פון קערפער, צו בעגרייפען דורך זיי פערשיעדענע זאַכען, ווערט זי געוועהנליך זעהר פיעל פערענדערט פון איהר נאַטירליכען צושטאַנד, זי ווערט צוטומעלט, צומישט און פער'שכור'ט פון דעם שרעקליכען גערויש און פון אַלעם וואָס זי זעהט און הערט ארום זיך, זי פערליערט זיך ביסלעכווייז אין דעם שרעקליכען כאַאָס פון אונזער טומעלדיגער וועלט און אַנשטאָדט צו רעגיערען איבער'ן קערפער און שטעהען העכער פון איהם, פאַנגט זי גאָר אָן דעם קערפער צו בעדיענען און ווערט זיין שקלאַף; זי ווערט ביסלעכווייז צוגעצויגען צו איהם און אַזוי ווי ער זעלבסט, ווערט זי אויך פערגרעבט און פערליערט די פעהיגקייט צו אורטהיילען איבער זאַכען מיט איהר אייגענעם ריינעם פערשטאַנד נור זי זעהט יעדער זאַך דורך די קערפערליכע חושים און זי אורטהיילט איבער אַלעם ווי זיי דיקטירען איהר. זי ווערט וואָס ווייטער אַלץ מעהר און מעהר פעראינטערעסירט מיט דעם קערפער'ס פערגעניגענס און מיט זיינע אונאַנגענעהמליכקיי-

טען, מיט זיינע הנאה'ס און וועהטאָגען ביז זי פאַנגט אָן ווירקליך צו גלויבען, אַז דאָס גוטע, די וואַרהייט און דער גליק זיינען בלויז די יעניגע זאַכען, וועלכע ווערען פון'ם קערפער אַנערקענט אַלס אַזעלכע, און אַזוי איינשטימענדיג אין אַלעם מיט'ן קערפער, טריאומפירענדיג מיט זיינע זיעגען און טרויערענדיג אויף זיינע אומגליקען, קריגט זי שוין אַליין אויך די זעלבע פערלאַנגען, די זעלבע שטרעבונגען ווי דער קערפער און זי איז געוועהנליך גאַנץ ווייט פון צו זיין ריין, גייסטיג און געטליך. ווען זי פערלאָזט ענדליך דעם קערפער, מיט אַזאַ סאָרט ערציהונג ווי זי האָט געהאַט, קען זי נאַטירליך ניט געהן פאָרווערטס. זי, וועלכע האָט אַזוי טריי געדיענט דעם קערפער און אַזוי ווי ער, געשטרעבט צו נאַרישע פערגעניגענס, ביז זי האָט אָנגעפאַנגען צו גלויבען, אַז גליק און וואַהרהייט עקזיסטירען בלויז אין קערפערליכער פאָרם, וועלכע קען אָנגעטאַפּט ווערען מיט'ן האַנד, געמאָסטען ווערען ביים אינטש, געזעהען ווערען מיט די אויגען און פערזוכט ווערען פון אונזער געשמאַק; זי, וועלכע האָט צוגלייך מיט'ן קערפער געזוכט תאוות און גענוס; זי, די נשמה, די געטליכע טהייל, וועלכע איז אַרונטערגעפאַלען פון איהר הויכען פּיעדעסטאַל און האָט זיך צוגלייך מיט'ן קערפער איבערגעגעבען צו האַס, צו ליעבע, צו כעס און צו שרעק; זי, די נשמה, וועלכע שטאַמט פון'ם קוואַל פון ריינעם שכל און חכמה, וואוהין זי דאַרף צוריקשטרעבען, וועלכע האָט זיך אָבער אויף אַזוי פיעל בעפריינדעט מיט'ן קערפער, דאָס ניט נור האָט זי געשטרעבט צוריק צו איהר אָפּשטאַמונגס-פּלאַץ, נור זי האָט גאָר אין גאַנצען געלייקענט, דאָס זי קומט פון דאָרטען, און זי האָט גאָר געציטערט פאַר'ן געדאַנק זיך אָפּצוטהיילען פון'ם „טהייערען" קערפער וואו זי דאַרף זיין בלויז א קורצע צייט און געהען צוריק אין איהר אייביגען רוה, אין איהר ריכטיגער היים, זי, די דאָזיגע נשמה, קען שוין בשום אופן ניט דערגרייכען און צוריקקעהרען צו יענעם ריינעם קוואַל פון חכמה, שכל און יושר, איהר ריכטיגער געבורטס-פּלאַץ. אין איהר שכור'ן צושטאַנד און דורך איהר מיאוסער אויפפיהרונג איז זי צו ווייט פערקראָכען פון איהר נאָבעלער היים און זי קען דאָרטען די אויגען ניט ווייזען. עס שיינט אַלזאָ צו זיין גאַנץ מעגליך, דאָס אַזאַ נשמה זאָל שוין אפילו נאָכדעם ווי זי פערלאָזט דעם קערפער, זיך ניט קענען בעפרייען פון איהרע איינגערעדטע, פערפיהרערישע אידעאַלען, דאָס זי זאָל אַרומבלאָנדזשען אין'ם עולם התוהו זוכענדיג זיך ווידער אָנצוטשעפּען אין א קערפער אין וועלכען זי זאָל קענען פאָרטזעצען איהרע אַמאָליגע געוואָהנהייטען, און דאָס זי זאָל ענדליך טאַקי צוריקקעהרען צום לעבען: די דאָזיגע נשמה, די געוועזענע הערשערין, איז געוואָרען א שקלאַף, זי איז אַרונטערגעפאַלען פון איהר גדולה און געוואָרען נידעריג, פעראומרייניגט, א שקלאַף פון חומר'דיגע פערלאַנגען.

ווען דער הערשער בלייבט הערשער.

עס פּאַסירט אָבער אַמאָל, אַז א נשמה וויל זיך צום קערפער ניט איבערגעבען, וויל זיך ניט לאָזען בעאיינפלוסען פון איהם, פּרובירט זי ביסלעכווייז זיך אָפּטהיילען פון קערפער, זיך אויפהויבען אויף די פליגלען פון'ם געדאַנק און זיין צייטענווייז גאַנץ אַליין און מיט זיך זעלבסט; אַזאַ נשמה פאַנגט אָן באַלד צו בעגרייפען פיעלע זאַכען וועלכע אַנדערע בעגרייפען ניט, זי שוועבט אַרויף אַלץ העכער און העכער אין דער וועלט פון ריינקייט און זויבערקייט, אין דעם קעניגטהום פון אויביגקייט און אונשטערבליכקייט, דער פּלאַץ פון וואַנען זי איז אַהער געקומען און וואוהין זי מוז צוריקקעהרען. אין יענע מינוטען ווען זי טהוט זיך אויס אויף א וויילע פון'ם חומר און שוועבט אַרום אין די הויכע ספערען, טהיילט זי זיך גלייך אָפּ אויך פון די אירדישע טעות'ען און זי ערבליקט זאַכען אין זייער ריינסטער און ריכטיגסטער פאָרמע, זי פאַנגט אָן, אַלזאָ, נאָך ביים לעבען, אַריינצודרינגען אין דער גייסטיגער וועלט און צו בעגרייפען די געטליכקייט וועלכע פיהרט זי אַוועק אַלץ ווייטער און ווייטער פון;ם קערפער און ברענגט זי אַלץ טיעפער און נאָהענטער צום צושטאַנד פון ריינער חכמה.

דיעזע נשמה, זייענדיג גאַנץ אָפט אין דעם אויבענדערמאָהנטען צושטאַנד, אָפּגעטהיילט און אויסגעטהון פון'ם חומר'דיגען טהייל, ווערט אויך באַלד די שטרענגע הערשערין פון דעם קערפער, זי פערשקלאַפּט איהם און צווינגט איהם צו פאָלגען איהרע מייעסטעטישע בעפעלען; זי אונטערדריקט איהם אַזוי לאַנג ביז

ער ווערט בעזיעגט און זוכט ניט מעהר צו שטערען, דורך זיינע אירדישע פער־
געניגענס, זיין הערריין — דער נשמה, (דער תכשיט לאָזט זיך ניט אזוי לייכט בע־
הערשען און ער קעמפפט מיט זיינע אַלע קרעפטען), דאַן זוכט ער שוין ניט
מעהר זיינע אייגענע פערלאַנגען, נור געהאָרכזאַם טהוט ער זיין פליכט, וועלכע
עס פאָדערט זיך פון איהם פאַר דער אויפהאַלטונג פון דער קעניגין־נשמה. זי, די
קעניגין, פערהאַלט זיך צו איהם אימער מיט איהר ריכטיגער ווירדע, ניט פערגע־
סענדיג אויף איין מינוט ווער ז י איז און ווער איז ע ר, און אַז ניט מיט איהר
גוטען ווילען איז זי פערבונדען מיט'ן נידעריגען חומר און אַז דעריבער דאַרף זי
איהם העכסטענס דולדען אַלס איהר שקלאַף, אָבער חלילה וחס אַלס איהר בעל
הבית און הערשער, וועמעס בעפעלען זי זאָל מוזען אויספאָלגען, אָדער אפילו אַלס
איהר גלייכען, מיט וועמען זי זאָל זיך חבר'ן, און דעריבער טאַקי האָט זי מיט
איהם אַזוי, וועניג צו טהון ווי נור מעגליך, און זי שוועבט אימער אַרום אין די
העכערע וועלטען. זי ענטזאַגט זיך פון אַלע קערפערליכע תאוות, פון אַלע פער־
געניגענס פון גוף און לאָזט זיך בשום אופן ניט בעאיינפלוסען פון זיי. אַזאַ
סאָרט נשמה, וועלכע האָט שוין איינמאָל ערבליקט די ליכטיגקייט, וויל ניט מעהר
געהען אויף דעם זעלבען וועג וואו די בלינדע בלאָנדזשען, זי וויל אויך ניט פער־
קריכען אין די זייטיגע שטעגעלעך וועלכע פיהרען אַוועק ווייט פון'ם וועג. אַזאַ
נשמה איבערצייגט זיך גאַנץ שנעל, דאָס נור אין דער געטליכקייט ליעגט איהר
איינציגע רעטונג פון אונטערגאַנג, דאָס בלויז זי, די געטליכקייט קען איהר אָנ־
צייגען דעם ריכטיגען וועג און זי לאָזט זיך פון איהר פיהרען ווי א קינד פון זיין
מוטער, אַזאַ נשמה שטודירט די געטליכקייט אַלץ מעהר און מעהר און זי קריגט
דערפון אימער נייע קרעפטען צו קעמפפען מיט איהרע שונאים, נייע כחות צו וויע־
דערשטעהען געגען אַלעם וואָס וויל איהר שלעכטעס טהון. די יעניגע מענשען
וועלכע פערמאָגען אַזאַ נשמה וועלכע האָט זיך אָנפערטרויעט צו דער געטליכקייט,
געפינען גלייך אויס אויף וואָס פאַר אַ וועלט זיי זענען: און זיי פערשטעהען די
ריכטיגע לאַגע אין וועלכער זיי געפינען זיך, זיי איבערצייגען זיך שנעל און זיכער,
דאָס זייער נשמה זייענדיג צוגעשפיעלעט צום קערפער, זיצט נעבעך אין פריזאָן
און מוז אַרויסקוקען דורך די גראַטעס, דורך די קערפערליכע חושים, אַנשטאָדט
צו קוקען מיט איהר נאַטירליכען ליכטיגען און פרייען בליק; איהרע חברים, די
חושים, זוכען צו בעאיינפלוסען זי און צו פערדאַרבען, זיי ריידען זי צו מיט גוטע
רייד צו טהון פערשיעדענע זאַכען, וועלכע זענען אין אמת'ן א פערשווערונג פון
איהר געגען זיך זעלבסט, און זיי בעצוועקען דערמיט איהר שטענדיגען פערבליי־
בען אין פריזאָן. די געטליכקייט אָבער וואָרענט זי צו היטען זיך פון די פאַלש־
קייטען פון קערפער און פון זיינע פערפיהרערישע קונץ שטיק, זי ענטפלעקט צו
איהרע אָנהענגער אַלע סודות און פאַרבאָרגענע מיטלען פון דעם שונא, זי ענט־
פלעקט צו זיי דעם סוד, דאָס די אויגען זעהען פאַלש, די אויערען הערען פאַלש,
און דאָס גלייכען זענען אַלע אַנדערע חושים פאַלש פון אָנפאַנג ביז ענדע. זי,
די געטליכקייט, ראַטה דעריבער איהרע אָנהענגער צו האַלטען זיך אַזוי ווייט
פון'ם שונא ווי מעגליך, צו בענוצען זיך מיט איהם בלויז אין די העכסט נויטה־
ווענדיגסטע פעלע, אימער פערהאַלטענדיג זיך צו איהם מיט דעם גרעסטען מיס־
טרויען. זי ראַטה זיי צו האַלטען די נשמה וואָס ווייטער פון קערפער, וואָס
מעהר אָפּגעזונדערט פון איהם, ווייל אַלעם וואָס די חושים פערנעהמען, אַלעם
וואָס זיי בעגרייפען, איז פאַלש און פערפיהרעריש, בלויז וואָס זי אַליין, די
נשמה אין איהר שטרענגער אָפּגעזונדערטהייט זעהט און בעגרייפט, איז ריכטיג
און וואָהר און נור דאָס, דאַרף דער מענש אָנערקענען, און די נשמות פון די אויי־
בענדערמאָהנטע מענשען פון די ליעבהאָבער און פערעהרער פון דער געטליכער
פילאָזאָפי, פיהלען מיט זייער גאַנצען פערשטאַנד, דאָס זיי דאַרפען זיך בענוצען
מיט דיעזע מוטערליכע וואָרנונגען, און דערום ווערען זיי טאַקע שטייף געגען די
אָנפעלע פון'ם שונא, פון די קערפערליכע ליידענשאַפטען; זיי פערטיעפען זיך אַלץ
מעהר און מעהר אין גייסט און וויסענשאַפט; זיי לעבען אין זויבערקייט, וואָר־
הייט און גערעכטיגקייט אַזוי לאַנג ווי עס לעבט זיך און נאָך'ן טוידט פון'ם קער־
פער, קעהרען זיי זיך אום צו זייער ריכטיגען געבורטס־פּלאַץ, צו דער געטליכקייט
אַליין, מיט וועלכער זיי בעהעפטען זיך און לעבען אין אייביגען גייסטיגען פער־
גניגען, פון וועלכען געוועהנליכע לעבעדיגע מענשען האָבען קיין בעגריף, אָבער

די גלויביגע קענען עס פערזוכען נאך ביים לעבען.

אין אזא פאל מיינט עס, אז די נשמה פון דעם בעטרעפענדען מענשען איז פערבליבען די הערשערין איבער דעם קערפער; דער הערשער איז פערבליבען הערשער און איז ארויפגעשטיגען נאך העכער ווי געווען.

דער קאמף צווישען קערפער און נשמה.

ווייסענדיג אז אונזער נשמה איז א געטליכער פונק וואס איז אריינגעגעבען געווארען אין קערפער, כדי מיר זאלען דעם דאזיגען פונק ענטוויקלען און אויסלייטערען, איז שוין קיין וואונדער ניט, ווארום די חושים פון קערפער פיהרען אימער אן אזא ביטערען קאמף געגען דער נשמה; דער קאמף איז דער מיטעל צו לייטערען און פערהארטעווען זי; די חושים מיט די קערפערליכע לײדענשאפטען, האבען דעם צוועק צו ענטוויקלען ביי דער נשמה איהר ווידערשטאנדס־קראפט און דעריבער ווענדען זיי אן אלערליי שמד־שטיק צו פערפיהרען זי. זיי ווילען זי איינשלעפערן אויף אייביג ווי דער פראסט שלעפערט איין דעם יעניגען, וועלכער קעמפט ניט מיט זיינע אלע קרעפטען געגען דעם זיסען שלאף וועלכער בעפאלט איהם; מיט פערשיעדענע אויסריידען פרובירען זיי אויך אויף דער נשמה ארויפצעווארפען אזא שלאף פון וועלכען זי זאל שוין קיינמאל ניט קענען ערוואכען. און נור דורך א מוטהיגען קאמף מיט דיעזע פערגעניגענס פון פלייש און בלוט סען זיך די נשמה ראטעווען פון אונטערגעהן, אן דיעזען קאמף איהרען ווענדעט זיך איהר גאנצע צוקונפט, אן איהר צו פיעל אדער צו װעניג חבר'ן זיך מיט דעם קערפער, הענגט אפ איהר גאנצעד שיקזאל אויף ביידע וועלטען. מיט יעדען שטארקען ריקשטויס וואס זי דערלאנגט דעם קערפער, ערהויבט זי זיך צו א העכערער שטופע פון גייסטיגקייט און זי ווערט דאדורך נעהענטער צו איהר נאטירליכען ווינשענסווערטהען צוועק, און מיט יעדען מאל נאכגעבען דעם קערפער ווערט זי עטוואס ווייטער פון איהר צוועק און פערליערט פון איהר קראפט צו פליהען אין דער הויך. די נאטור אין איהר גוטסקייט צו אונז מענשען, ווייסענדיג אז דער קאמף צווישען נשמה און קערפער מוז זיין א שווערער צוליעב דעם שוין וואס אין דעם ערשטען פעריאד פון אונזער לעבען זייענדיג יונג און געזונד מוז דאך דער גוף צוליעב נאטירליכע צוועקען קריגען מאנכעס מאל די אויבערמאכט איבער דער נשמה, און אז דאדורך קען נאך די נשמה אריינפאלען אין טעות, מיידענדיג, דאס זי מוז אימער זיין אונטערטהעניג צום גוף, איז אט די גוטע נאטור נעהמט דיעזעס אין אכט און זי איז בערייט צו העלפען אונז אין אונזער קאמף און צו געבען אונז א מעגליכקייט ארויס פון טעות, זי גיט אונז סיגנאלען דורך וועלכע מיר ווערען געווארענט פון געפאהר און קענען זיך נאך אין צייט רעטען. דורך פערשיעדענע אומגליקען, קראנקהייטען און שוואכער עלטער, מיט וועלכע זאכען מיר מענשען אין אונזער אונוויסענהייט זענען גאר ניט צופריעדען, גיט זי אונז די מעגליכקייט צו ערבליקען דעם אמת'ן זין פון לעבען, און צו בעזארגען די נשמה מיט מעהר קריעגס־מאטעריאלען און מיט מעהר שפייז. אין דער צייט ווען מיר קריגען די אויבענדערמאהנטע דריי סיגנאלען, ווערט אונזער קערפער זעהר שטארק אפגעשוואכט און די נשמה ניט זייענדיג שוין אויף אזוי פיעל געשטערט פון די חושים, קען דערזעהען פיעלע זאכען ווי זיי זענען אין זייער אמת'ן קאליר, אנשטאדט דעם, וואס בעפאר האט זי זיי געזעהען בלויז דורך די חושים, און נאטירליך דערוויסט זי זיך באלד פון איהר טעות און האט נאך א געלעגענהייט אנצופאנגען דעם קאמף און ארויס די זיעגערין, עס ווענדעט זיך אבער אן דעם, צי איינער דערלעבט אזא סיגנאל און ווען יא, צי פארשטעהט ער איהם און צי האט ער נאך גענוג מוטה ארויסצוגעהען אין קאמף.

דער תלמוד וועלכער פערמאגט טויזענדער פילאזאפישע ווארהייטען איינגעוויקעלט אין פאעטישע לעגענדען און משלים, האט אויך א זעהר שעהנע און פאעטישע בילד וועגען דעם מענשליכען לעבען וועלכען ער רופט אן „נאכט", (ווייל אין לעבען זעהען מיר קוים די ליכטיגע שיין.) דאס בילד שטימט מיט דעם וואס מיר האבען ערשט בעהויפטעט און איז ווי פאלגט: די נאכט, איז צוטהיילט אין דריי טהיילען, ד. ה. דער לעבען בעשטעהט פון דריי פעריאדען. דער ערשטער טהייל פון דער נאכט ווערט בעציכענט פון דאס הירזשען פון אן עזעל, מיינענדיג אונזער יוגענד ווען דער עזעל דער חמור, דער חומר אונזערער הירזשעט, ווען

מיר זענען פול מיט תאוות, ליידענשאַפטען וועלכע מיר בעהאַלטען גאָר ניט, יאָגענדיג זיך נאָך דעם אין דער עפענטליכקייט, אָהן שאַנדע ווי דער עזעל וועלכער לאָזט עפענטליך וויסען דורך זיין הירזשען וועגען זיינע עזעלשע תאוות.

דער צווייטער טהייל נאַכט ווערט בעצייכענט דורך דעם בילען פון הינד, וועלכעס מיינט אונזער מיטעל־יאָהריגען פעריאָד, ווען מיר זענען אַרומגערינגעלט פון פערשיעדענע הינד, פון פערשיעדענע פליכטען, פון בעדערפעניסע, קינדער־ערציהונג, פאַמיליען־צרות, קראַנקהייטען און דאָס גלייכען; הינד, וועלכע בילען און שרייען הב! הב! גיעב! גיעב!

דער דריטער טהייל פון דער נאַכט ווערט בעצייכענט דורך דעם וואָס דער זויג־קינד ציהט דער מוטער'ס ברוסט און די פרוי שושקעט זיך מיט'ן מאַן, מיינענדיג אונזער עלטער, ווען דער קערפער ציהט זיך צו דער ערד און די נשמה שושקעט זיך מיט גאָט, מיט העכערע אידעאַלען, די נאַטור זעלבסט אַליין, ברענגט אונז אויף דער עלטער אָדער אין צייט פון א קראַנקהייט, נעהענטער צום אמת; זי ענטפּלעקט פאַר אונז דעם אמת'ן צוועק פון לעבען און דעם ריכטיגען וועג דורך וועלכען עס צו ערגרייכען, די פראַגע איז אָבער, אויב מיר ווילען זיכער איבערלעבען אַלע דריי פעריאָדען, מאַנכע דערלעבען גאָר ניט דעם דריטען פעריאָד, זיי שטאַרבען יונגערהייט און פּלוצלונג און זייער נשמה אַליין פערלאָזט די וועלט א נאַקעטע אָהן א ברעקעל פערדיענסט און פיליכט נאָך א זינדיגע אויך. דיעזער פאַקט פון דער מעגליכקייט צו שטאַרבען בעפאָר מיר קענען חרטה האָבען און קומען צום ריכטיגען שכל, דאַרף אונז צווינגען צו לעבען ריכטיג אויך אין די ערשטע צוויי פעריאָדען, קיינער ווייס ניט ווען זיין טוידט קען קומען און וואויל איז צו דעם יעניגען וועלכער לעבט אויף אַזאַ אופן, דאָס ער איז אימער פערטיג צו דער רייזע, וועלכער דאַרף זיך ניט איינבעטען צו פערבלייבען נאָך אויף א ווייל אום צו פערריכטען בעגאַנגענע טעות'ען און אָנגרייטען ריכטיגע שפּייז אָנשטאָט די פאַלשע; דער מענש וועלכער האָט קיין זאַך צו פיקסען, קיין זאַך צו פערריכטען, קיין זינד אויף וועלכע חרטה צו האָבען, וועלכער לעבט יעדען טאָג אַזוי ווי דאָס וואָלט געוועזען דער לעצטער טאָג פון זיין לעבען, איז פּאָזיטיוו דער גליקליכסטער מענש וואָס די וועלט פערמאָגט, אַזאַ מענש שרעקט זיך אַבסאָלוט נישט פאַר'ן טוידט, ווייל די גאַנצע מורא פאַר'ן טוידט, איז אייגענטליך קיין אַנדער זאַך ווי נור דער אינסטינקטיווער שרעק פאַר די בעגאַנגענע זינד און פאַר זייער בעשטראָפונג, דער גייסטיגער מענש, וועלכער האָט געלעבט פאַלשטענדיג אין איינקלאַנג מיט דער נאַטור, וועלכער פיהלט אויף זיך ניט דעם קלענסטען פלעק פון פערברעכען, פיהלט אויך קיין שרעק פאַר'ן טוידט, אדרבא, ער ערוואַרטעט מיט אונגעדולד די צייט, ווען ער וועט בעפרייעט ווערען פון די צרות פון קערפער, ווען זיין נשמה, זיין „איך" וועט ערשט אָנפאַנגען ריכטיג צו לעבען, ריכטיג צו געניסען פון די אַלע ריכטיגע פערגעניגענס נאָך וועלכע ער האָט געשטרעבט א גאַנצען לעבען, עס איז בלויז דער פּוסטער און פערברעכערישער לעבען פון א מענשען וואָס פילט אָן דאָס האַרץ מיט שרעק פאַר'ן טוידט, דיעזע מורא פאַר'ן טוידט ביי א מענשען, איז א ריכטיגער סימן אויף זיין זינדיגען לעבען, אָדער דאָס ער האָט ניט פערשטאַנען די ריכטיגע פילאָזאָפי פון'ם לעבען, און די האַרץ זאָגט טאַקי קיין ליגען ניט, דער וואָס שטאַרבט אין מורא קריגט טאַקי עשמיסען, ווייל ער האָט מסתמא שלעכט געלעבט און האָט עס כשר פערדינט.

דאָ מוזען מיר זיך ווידער בענוצען מיט א געלעגענהייט און דערמאָהנען אָן איינגעצייכענטע בעמערקונג פון די תלמודיסטען, וועלכע קוקט אויס צו זיין ניט אַזוי קלאָהר, אָבער וועלכע איז אין דער ווירקליכקייט זעהר לאָגיש, זיי זאָגען אַזוי:

„איבער גוואַלד ווערען מיר געבאָרען, איבער גוואַלד לעבען מיר, איבער גוואַלד שטאַרבען מיר און איבער גוואַלד ווילען מיר דאַרפען אָפּגעבען רעכענונג פאַר אונזערע מעשים. די גערעכטיגקייט פאָדערט אייגענטליך דאָס ווי באַלד מיר זענען איבער גוואַלד געבאָרען געוואָרען און איבער גוואַלד געלעבט, זאָלען מיר ניט דאַרפען אָפּגעבען חשבון, וואו איז דען דער יושר? אָבער מיט די ווערטער „איבער גוואַלד שטאַרבען מיר", ווערט שוין אונזער שטראָף א גערעכטע, ווייל מיט אונזער ניט ווילען שטאַרבען פאַלט דאָך אַוועק די טענה פון איבער גוואַלד

געלעבט און, ווי געזאָגט, איז עס א סימן, דאָס מיר האָבען מסתמא געלעבט ניט ווי מען דאַרף, קומט אונז טאַקי שמייסען.

מאַנכע מענשען בעהויפּטען, דאָס דער אינסטינקט פון פרומקייט אויף דער עלטער איז בלויז א פאַלשע האָפנונג, מיט וועלכער דער מענש, פערליערענדיג די חושים און די לוסט צום לעבען, טרייסט זיך נאָך ווי מיט חלשות, דאָס ער איז נאָך ניט אין גאַנצען פערלאָרען, און עס איז זיין וואונש צו עקזיסטירען ווייטער, וועלכער פערוואַנדעלט זיך אין א פאַלשער האָפנונג און פאָרשטעלונג וועגען א יענער וועלט, די דאָזיגע מיינונג איז א לעכערליכע, ערשטענס ווייל יעדע האָפנונג איז מעהר־ווייניגער א מעגליכע זאַך, מענשען האָפען קיינמאָל ניט אויף אַן אונ־מעגליכקייט; מיר האָפען דאָס א חולה וועט געזונד ווערען, אָבער מיר האָפען קיינמאָל ניט אַז ער וועט נאָך'ן טוידט צוריק קומען פון קבר; דאָס מיינט אַלזאָ, אַז אויך די האָפנונג אויף יענער וועלט, איז ניט קיין סתם פוסטע, אונזער אינ־סטינקט לאָזט אונז קיינמאָל ניט מאַכען א טעות און האָפען אויף אונגאַטירליכע, אונמעגליכע זאַכען; צווייטענס איז טאַקי די אַלטקייט, ווי שוין געזאָגט, א נאַ־טירליכער סיגנאַל און טאַקי דאַמאָלס איז די צייט ווען דער מענש קען קומען צום שכל; דאַן ווערט דער מענש טאַקי קליגער און ערנסטער, דערזעהט ער זאַכען וואָס אין דער יוגענד וויל ער עס ניט זעהען און קען עס טאַקי ניט זעהען.

ווען מיר פיהרען ענדליך אונטער דעם סך הכל פון אַלעם וואָס מיר האָבען ביז יעצט בעשפּראָכען, מוזען מיר קומען צום רעזולטאַט, דאָס מיר דאַרפען אָנ־נעהמען די פאָלגענדע בעשליסע: —

אַז אונזער נשמה, אונזער ריכטיגער „איך", איז אונשטערבליך און עקזיס־טירט אויך נאָכדעם ווי זי פערלאָזט אונזער קערפּער,

אַז איהר צוקונפט, ווענדעט זיך אין גאַנצען אָן אונזער גוטער אָדער שלעכ־טער אויפפיהרונג דאָ ביים לעבען; אַז אום זי זאָל ניט געקריוודעט ווערען פון אונז און ניט דאַרפען דורך אונז ליידען אין וועלכער עס איז פאָרמע, מוזען מיר זי נאָך ביים לעבען ערציהען אויף א געוויסען אופן, טהון די זאַכען, וועלכע זע־גען גוט פאַר איהר און אויסמיידען די זאַכען וועלכע קענען איהר ברענגען שאָדען.

אַז די ערציהונג פון דער נשמה בעשטעהט אין איינגעוואוינען זי צו בעהער־שען דעם קערפּער, ניט העלפען איהם אין קיין זאַך אויסער אין זיינע נויטווענ־דיגסטע בעדערפעניסע, ניט לאָזען זיך פון איהם פערפיהרען און בעאיינפלוסען. ניט יאָגען זיך צו קריגען פאַר איהם געלד מאַכט און כבוד, נור בלויז די זאַכען וועלכע זענען נויטהיג צו אויפהאַלטען איהם ביים לעבען און די פרייע צייט צו פערברענגען אין גייסטיגער אַרבייט, אין לערנען וויסענשאַפט און פאָרשען נאָך'ן אמת. צו לעבען אָרענטליך אָהן גנבות, פאַלשקייטען, אָהן ליגען זאָגען און אַזוי ווייטער, ניט צו טהון קיין זאַך אויף וועלכער מען דאַרף חרטה האָבען און צו אנהאַלטען אימער א ריינעם געוויסען; ניט צו איבערזעטיגען זיך מיט קיינע קער־פערליכע פערגעניגענס ווי צופיעל עסען, טרינקען און אַזוי ווייטער. צו פיהרען א העכסט מאָראַלישען לעבען אין אַלע הינזיכטען אַלע יאָהרען און אַלע טעג פון יעדען יאָהר, מיט איין וואָרט, עס איז אונזער פליכט צו העלפען דער נשמה אין איהר קאַמף געגען דעם קערפּער, וועלכער זוכט אימער צו ברענגען איהר שאָדען און צו שטערען איהר שטייגען העכער, ווייל עס ליגט אין אונזערע אייגענע הענד, אין אונזער אייגענער מאַכט צו העלפען איהר אַרויפאַרבייטען זיך ביז צו דער העכסטער שטופע פון איהר נאַטירליכען שטרעבען; צו אויסבילדען, ריינינגען, לייטערען און ערהויבען זי דאָ אין לעבען אויף אַזוי פיעל, דאָס פער־לאָזענדיג דעם קערפּער, זאָל זי קענען געהען נאָך העכער אָדער גאָר אומקעהרען זיך צוריק צו איהר ריכטיגער היים, צו איהר אורשפּרינגליכען אָפּשטאַם.

דער גייסטיגער זעלבסט־מאָרד.

דער יעניגער מענש, וועלכער פערנאַכלעסיגט די דאָזיגע פליכט צו זיין נשמה, איז א גייסטיגער זעלבסט־מערדער. ווען מיר שפּאַנען איין אונזער נשמה אין די טעגליכע קער־פערליכע אינטערעסען, אין די אַלע קליינליכקייטען, נאַרישקייטען, ליידענשאַפ־טען, שרעק, כעס נידערטרעכטיגקייטען און אַזוי ווייטער, איז דאָך עס זעלבסט פערשטענדליך, אַז מיר אַליין טוידטען איהר קאַריערע, בערויבען זי פון איהר הערליכער צוקונפט, פערקויפענדיג אויף דיעזען אופן א גאַנצע אייביגקייט פאַר

א טעפעל לינדזען. שוין דער קערפער ווי ער איז, ווען מיר צערטלען איהם אפילו ניט, איז ער אויך א גרויסע שטערונג צום ריינעם געדאנק; מיט זיינע שטענדיגע פערלאנגען, וועהטאגען און ליידען וועלכע לאזען אונז מענשען ניט אפ כמעט אויף איין מינוט, דערלאזט ער ניט אונזער נשמה דעם קאפ אויפהויבען, ער אליין בעגרייפט קיינע אידעאלען, (ניט ער קען עס מיט זיינע פאלשע חושים און ניט ער וויל עס!) און דאס ביסעל גייסט וואס מיר מענשען פערמאגען יא איז עס דאך אויך די ארבייט פון אונזער נשמה, וועלכע דערגעהט עס אין יענע קורצע מינוטען ווען זי בעפרייעט זיך א ווייל[ע] פון קערפער און טיעפט זיך אריין אין זיך זעלבסט ניט געשטערט פון זיינע הינדערניסע, בעפרייעט פון זיינע פלייש־אויגען און אנדערע פלייש־חושים: מיר אלע וויסען. דאס נור דער יעניגער קען ערררייכען דעם פונקט פון הויכען דענקען, וועלכער דערנעהנטערט זיך צו דעם מיט זיין ריינעם גייסט פאלשטענדיג אונגעשטערט פון הערען און זעהען; פון טומעל אדער פאנאראמען, וויל בלויז דער גייסט און אין דער גרעסטער שטיל־קייט און ווען צוואר ווען פינסטער, דערזעהט מיט זיין קלאהרער שיין די ריינסטע וואהרהייטען, אידעאלען און די עדעלסטע זאכען פון דער וועלט; אום צו דענ־קען, אלזא, אום צו בעגרייפען די טיעפע וואהרהייטען, דארפען מיר זיך געפינען ווייט פון די שטערונגען און דעם איינפלוס פון די זאגאר נאטירליכע פערלאנגען פון קערפער, ווען מיר בעשאפען אבער אויך אוננאטירליכע פערלאנגען, ווען מיר פאנגען נאך אן דעם קערפער צו צערטלען, ווען מיר מאכען איהם הונגעריג און דורשטיג נאך געלד, מאכט, פוסטען כבוד, גלאנץ, שעהנע קליידער, ציהרונג און נאך אזעלכע קינדערשע נארישקייטען, ווען מיר לעגען אוועק אזוי פיעל צייט, אזוי פיעל גייסט, אזוי פיעל געדאנקען אויף דער עראבערונג פון דיעזע אלע פוסטע זאכען, וואס פאר א מעגליכקייט קען שוין דאן אונזער נשמה האבען, צו מזון עטוואס פאר זיך זעלבסט? ווער רעדט שוין ווי עס געהט צו אין אונזער יעצטיגער צייט, דאס צוליעב די אויבענדערמאהנטע קורץ־יאהריגע און קליין־קינדערשע פערגעניגענס, בעגעהען מיר נאך פערשיעדענע פערברעכענס, מיאוסע מהאטען, רויבערייען, און אזוי ווייטער, איז דאך עס א דאבעל פערראטה צו דער נשמה, ניט נור לאזען מיר זי ניט געהען העכער, נור מיר שלעפען זי נאך ארונטער, מיר בעשמוצען זי מיט אונזערע מעשים רעים אויף אזוי פיעל, דאס עס וועט דארפען נעהמען פיעלייכט יאהר־טויזענדע ביז וואנען זי וועט זיך וויע־דער ריינמאכען. מיט אזא סארט האנדלונג בעגעהען מיר דעם גרעסטען פער־ברעכען געגען זיך זעלבסט, געגען אונזער אמת'ן „איך", וועלכער איז אונשטערב־ליך און לעבט אויך נאכדעם ווי דער קערפער שטארבט, דאמאלס כאפען מיר זיך ערשט אויף פון שלאף, מיר ניכטערען זיך אויס און דערזעהען אונזער קלאג, אונזער אומגליקליכע לאגע, מיט א שמערצפולען וועה־געשריי קלאפען מיר זיך אין הארצען על חטא, מיר האבען חרטה אויף דעם פער'שכור'טען לעבען וואס מיר האבען פערבראכט אין גארנישט און צוזעהענדיג אונזער אייגענע רואינע מוזען מיר, ווי מאנכער שכור, פאלען ווייטער, געהן נידעריגער און נידעריגער. אויסשטעהען אלע סארטען לייטערונגען, שמערצהאפטע ביטערע פייניגונגען, דורכ־מאכען אלערליי טוידטען א. ז. וו., א. ז. וו.

ווארום, אלזא, זאל א מענש מיט זיינע אייגענע הענד, מיט זיין אייגענעם ווילען רואינירען א גלענצענדע אייביגקייט צוליעב די ביסעל נארישע פערגעניגען פון דיעזען קורץ־ווייליגען לעבען? ווארום זאלען מיר זיין ווי יענער שכור, וועל־כער רואינירט זיך קערפערליך, גייסטיג און געזעלשאפטליך בלויז צוליעב די עטליכע מינוטען פון שכור'ן, די עטליכע מינוטען וועלכע מאכען איהם אן צרות בשעת'ן שכור'ן, ווי ברעכען גרין און געל, צושלאגענע און צוקלאפטע אברים פון פאלען אזוי גוט ווי נאך'ן אויסניכטערען זיך, ווי קאפ־שמערצען, אבשייליכער אויסזעהען, צוריסענע איינגעשמוצטע קליידער און ז. וו.? ווארום זאלען מיר גראדע אזוי ווי ער, זיך אפגעבען צו מאמענטאלע פערגעניגענס, וועלכע שא־דען אונז נאך בשעת מיר לעבען און רואינירען אונז נאך'ן טוידט; ווארום זאלען מיר פערשווענדען אונזער גאנצען לעבען אויף דער עראבערונג פון דיעזע פער־געניגענס וועלכע ווערען אונז אין בעסטען פאל גלייך צוגעגעסען און וועלכע קענען דויערען בלויז עטליכע געצעהלטע יאהרען, ניט געזיכערטע אפילו, און מיט א מעגליכקייט צו אויפהערען עקזיסטירען יעדע מינוט, יעדע רגע אהן א

וואָרנונג? וואָס איז דאָס אין אַלגעמיין פאַר א שכל אוועקצולעגן אזוי פיעל דעם לעבען, אָפּט אויך פערליערען דעם לעבען, פאַר דעם גליק טאַקע פון דעם זעלבען לעבען, און דער גאַנצער לעבען איז א בלאָז און קען צו יעדער מינוט ווערען „אויס לעבען״? איז דאָס ניט א צושטאַנד פון א מענשען וועלכער האָט פערלאָרען זיין דענקונגס-קראַפט; וועלכער איז ניט פעראַנטוואָרטליך פאַר וואָס ער טהוט, ווייל ער איז גאָר ניט פעהיג צו פערשטעהען וואָס ער טהוט און וועלכער מוז פון די איבעריגע קלאָהרע מענשען בעדויערט ווערען? עס איז קיין צווייפעל, דאָס מיר טהוען ניט ריכטיג, מיר זענען צו לייכטזיניג, עס איז קלאָהר ווי דער טאָג, דאָס אין דיעזען פאַל וואו פון איין זייט ליעגט א פערבאָרגענע אונענדליכקייט און איייביגקייט און פון דער צווייטער זייט געפינט זיך א צייטווייליגע דירה פון וועלכער מיר קענען געמאַכט ווערען צו מופען יעדע מינוט אָהן „נאָטים״, מוז יעדער מענש מיט עטוואָס שכל לכל הפחות זיך גוט מיישב זיין וואָס ער האָט צו טהון, זיך גוט איבערצייגען אויב עס לוינט זיך איהם טאַקי אזוי איינצורייסען דעם פעלץ צוליעב דעם קורצען ניט זיכערען לעבען. מיר וועלען שוין ניט זאָגען, דאָס ער דאַרף אונבעדינגט ווערען גוט און פרום, אָבער נאָכדענקען, זיך ערקונדיגען, נישט אזוי לייכטזיניג זיין, טהוען מיר עס?

וויפיעל מענשען, פון די וואָס רופען זיך אפּיקורסים, זענען טאַקי אפּיקורסים און ניט גלאַט פערדומטע פוילענצער, ביי וויפיעל פון דיעזע מענשען האָט זייער נשמה געהאַט די מעגליכקייט ערבליקען און ריכטיג בעגרייפען די געטליכע פילאָזאָפי וועגען איהר אונשטערבליכקייט און דאַן מיט איהר אייגענעם ווילען זיך ענטזאַגען דערפון? זיכער ביי זעהר ווייניגע! די מאַסען ווייסען פון גאָרניט. און ווילען ניט וויסען, די גאַנצע וועלט איז ביי זיי א געמבלינג הויז אין וועלכער זיי געמבלען מיט דער גרעסטער היץ, זיי זענען צוקאָכט, צופייערט, זיי וואַרפען איין הונדערטער נאָך דעם צווייטען, זיי פערגעמבלען און פערליערען איין טאָג נאָך׳ן צווייטען, זיי זענען ווי פער׳כשופ׳ט, ווי צוגעשמידט מיט אייזערנע קייטען צום געמבלינג-טיש און זיי כאַפּען זיך ערשט דאַן ווען זיי האָבען שוין ניט וואָס צו פערשפּיעלען, דאַן ערוואַכען זיי און דערזעהען זייער רואינע, כל זמן עס שפּיעלט זיך נאָך אָבער, פיהלען זיי גאָר ניט די עולה וועלכע זיי בעגעהען געגען זיך זעלבסט, בלויז די זייטיגע, די יעניגע וועלכע קוקען זיך צו און נעהמען קיין אַנטהייל אין דער שפּיעל, קענען זעהען ווי גרויס דער אונגליק איז אין וועלכען יעדער שפּיעלער קריכט, ווי ווייט און גרויס איז דער אַזאַרט ביי יעדען איינעם און ווי טיעף אַלזאָ וועט זיין די בלאָטע אין וועלכער יעדער איינער וועט פערקריכען, און דיעזע צוקוקער, די יעניגע וועלכע האָבען שוין ערבליקט און בעגריעפען די שווידערליכקייט פון געמבלען און די שלעכטע פאָלגען דערפון, ווילען שוין אליין קיינמאָל ניט געמבלען, קוים האָט איינער בעגריעפען די ריכטיגע פילאָזאָפי פון לעבען, וועט ער שוין בשום אופן ניט ווערען לעבען ווי די אונווי־סענדע, דער יעניגער וועלכער זוכט ערענסט און פאָרשט אויפריכטיג מוז זיך איבערצייגען אין דער אונשטערבליכקייט פון אונזער נשמה, און דער שוין-איבערצייגטער מוז קומען צום בעשלוס, דאָס עס לוינט זיך פאַר קיין פאַל צו צערטלען און צו נאָכגעבען דעם אונווירדיגען, פערפיהרערישען און צייטווייליגען קערפּער אויף דעם חשבון פון דעם אייביגען ערהאַבענעם גייסט; דאָס עס לוינט זיך ניט צו פּאַשען און פעט מאַכען דעם גוף (וועלכעס מיינט ניט מעהר ווי אַנגרייטען א גוטען מאָלצייט פאַר די ווערים), אויף דעם חשבון פון אונזער אמת׳ן „איך״: פון אונזער אייביגער, אונשטערבליכער נשמה.

דער גאָלדענער מיטעל-וועג.

די אויבענדערמאָהנטע אמת׳ן האָבען איינגעזעהען אויך די קלוגע דענקער פון די אומות העולם און זיי האָבען דעריבער גענומען פּרעדיגען געוויסע צוריקציהונג פון דעם לעבען און זיינע גענוסען. דער בודהאַאיזם האָט אַזאַ סאָרט נזירות געפּרעדיגט פאַר די מאַסען און דער קריסטענטהום האָט געשאַפען אַזאַ ספּעציעלע קאַסטע, די זאָ גענאַנטע מאָנאַכען: עס הייסט ביי די ביידע, אז אום צו זיין געטליך און צו פערזיכערען זיך מיט דעם אייביגען לעבען נאָך׳ן טוידט, דאַרף מען ווערען א נזיר און ענטזאַגען זיך אין גאַנצען פון אלע לעבענס-פערגעניגענס, אָבער אַזאַ עקסטרימיטעט איז לעכערליך און זיכער ניט אין איינקלאַנג מיט דעם געטליכען

וואונש: ס'איז אונמעגליך פאר דער גאנצער מענשהייט צו לעבען אין נזירות ווי
ס'איז אונמעגליך פאר יעדען מענשען צו זיין א טיעפער פילאזאף, און דעריבער
זעהען מיר טאקי אז די געטליכע תורה וואס מיר אידען פערמאגען, גיט אונז דעם
גאלדענעם מיטעל-וועג, לויט וועלכען מיר דערגרייכען ביידע וועלטען: די אי-
דישע תורה איז פאלשטענדיג צוגעפאסט צו דער נאטור, זי הייסט אונז לעבען
נאטירליך, אבער צו דער זעלבער צייט אויף אזא אופן, אז מיר זאלען אויך די
נשמה בעזארגען מיט איהר שפייז: אונזער תורה איז א געטליך-געפלאנטע קעיט
פון נאטירליכען גענוס און מעסיגקייט, פון פערגעניגען פאר'ן גוף און פאר דער
נשמה צוזאמען: זי ערלויבט אונז צו געניסען פון אלעס, האבען פערגעניגען פון
אלעס, נור אלעס מיט א מאס, מיט א גרענעץ, אימער זיך בעהערשענדיג און ניט
פערגעסענדיג אויך די נשמה ביי יעדער געלעגענהייט, זי פעראייניגט דעם גייסט
מיט'ן קערפער און זי שאפט א פאלשטענדיגע הארמאני צווישען דיעזע צוויי
עקסטרימען, זי ערלויבט אונז צו נעהמען אלעס וואס איז גוט און נוצליך אבער
אויסמיידען אלעס וואס איז שעדליך: זי ערלויבט אונז צו עסען פלייש, זי פער-
באט אונז אבער די בלוט וועלכע איז דער נפש, די זעעלע פון דער חיה, איהר
גאנצער כאראקטער, אזוי צו זאגען, וועלכער קען אונז געוויסערמאסען בעאיינ-
פלוסען און צוריקשטויסען צו די טהיערישע געפיהלען: זי הייסט אונז הייראטהען,
זי פערבאט אונז אבער ווילדע אויסגעלאסענהייט אין יעדער פארמע, זי צוזאגט
אונז צו זיין אנשטענדיג, צוריקגעהאלטען, כמעט הייליג אין אונזער פערקעהר
און בענעהמען-זיך זאגאר צו אונזער געזעצליכער פרוי, די פערבינדונג מיט וועל-
כער איז ביי אונז פעררעכענט פאר א מצוה, צוליעב דער פליכט פון פארטפלאנ-
צונג, וועלכעס איז אבסאלוט וואהר און ערענסט ריכטיג; זי ערלויבט אונז צו
מאכען יום-טובים און שבתים, צו אויסרוהען זיך, עסען, טרינקען און האבען
פערגעניגען, זי פערבאט אונז אבער איבערגעבען זיך גאר אין גאנצען צו הו-
ליאנקעס, זי הייסט אונז צו מאכען עס חציו לד' וחציו לכם, א האלבען טאג
פאר'ן גייסט און א האלבען פאר'ן גוף, און עס איז זעלבסט-פערשטענדליך, דאס
דער האלבער גייסטיגער טאג בעאיינפלוסט שוין אויך דעם אנדער האלבען טאג,
דעם חומר'דיגען ער זאל זיין א געלאסענער, צוריקגעהאלטענער, ניט צו ווילד
און וואולגאר: זי ערלויבט אונז זיך צו פערנעהמען מיט געשעפט, צו טהון אונ-
זער טעגליכע ארבייט, צו העלפען בויען די וועלט, ווי זי זאגט אונז: „לא
לתוהו בראה, לשבת יצרה" נישט צו פוסט זיין איז די וועלט בעשאפען געווארען, נור צו לעבען אין איהר, זי צווינגט אונז אבער אפצורייסען
יעדען טאג עטליכע שטונדען אויף דאווענען, און איבערהויפט אויף לעהרנען, אויף
שטודירען, אויף פארשען און ענטוויקלען דעם גייסט, והגית בה יומם ולילה, איז
א שטרענגער צוזאג פון איהר, מיר זאלען לעהרנען יעדען טאג און יעדע נאכט, מיר
זאלען אפרייסען צוואר א שטונדע, ווי פער'עסק'ט מיר זאלען ניט זיין, און דאס
מוז פאזיטיוו האלטען דעם קערפער אין גלייכגעוויכט מיט'ן גייסט, עס בעאיינ-
פלוסט שוין דעם מענשען צו זיין ארענטליכער אויך אין זיינע אלע געשעפטען,
צו זיין געלאסען, נישט נאכיאגען זיך אזוי משונה ווילד נאך די האוועגעס, צו
זיין עהרליך און ערענסט מיט די מיט-מענשען. די פאר שטונדען לעהרנען בע-
איינפלוסען דעם מענשען אויפ'ן גאנצען טאג און לאזען איהם ניט פערשלונגען
ווערען פון די קערפערליכע אינטערעסען גאר אין גאנצען. אונזער רעליגיאן ער-
לויבט אונז צו עסען אלע גוטע פירות און טרינקען אלערליי וויינען, זי הייסט
אונז אבער ביי יעדען מאל עסען און טרינקען, דערמאהנען זיך אויף דעם גייסט,
ניט גלייך ארייננכאפען עס אין מויל ווי א זולל וסובא, צוכאפען זיך ווי א חיה פרע-
סען אדער זשליאקען, נור צוריקהאלטען זיך פאר א ווייל און מאכען א ברכה,
א טראכט געבען וועגען דער ערהאבענקייט פון דער געטליכקייט, וועלכע האט
געקענט שאפען אזא פיינע און געשמאקע פרי און א מעגליכקייט אין אונז, צו
פיהלען דיעזען געשמאקען טעם, צו האבען אזא הנאה. ביי יעדער קערפערליכער
הנאה מוז אויך זיין א ברכה, ביי יעדען מאלצייט עטוואס גייסטיגעס, ביי יעדען
טיש, דברי תורה, דער עסען זעלבסט איז אפגעצוימט פון איין זייט מיט וואשען
זיך די הענד און פון דער צווייטער זייט מיט בענשען, ניט פרעסען וואו מען
שטעהט און געהט, ווי א חיה, אונזער אידישע רעליגיאן, לעהרנט אונז טעמפע-
רענס, צוריקגעהאלטענקייט און זעלבסט-בעהערשונג, מענסט ברודערקע חלש'ען

שלאָפֿן, האַלט זיך איין, לייען פֿריהער אָפּ קריאת־שמע, מעגסט ווי שטאַרק זיין דורשטיג, האָב געדולד, מאַך „שהכל“ און נאָכהער טרינק — מעגסט האָבען טויזענדער אַרבייטען אויף'ן קאָפּ, לייג אַלעס אָפּ, דאַרפֿסט דאַווענען, האָב אויך זיך א יאַך, האָב אויך זיך א פּליכט, צייג דעם קערפּער, דאָס ער איז ווייט ניט דער גאַנצער מאַכער, געוואוין איהם נאָכצולאָזען פֿון זיינע פֿאָדערונגען, אונטערגעבען זיך צום גייסט און דערמאָהן איהם אָפּט זיין ענדע, אין'ם גרעסטען יום טוב, ביי דער גרעסטער שמחה, דאַרף זיך דער איד דערמאָהנען אָן דעם יום המיתה. אָנטהון א קיטעל, איינוויקלען זיך לעבעדיגערהייט אין תכריכים. דערמאָהנען זיך דאָס פּיעלייכט נאָך מאָרגען אָדער זאָגאַר היינט, קען ער שוין טראָגען אויף זיך די אמת'ע אייביגע קליידער, די אמת'ע תכריכים, דיעזע אַלע צוימען, פּליכטען, פֿאַרזיכטיגקייטען, האַלטען דעם גייסט אימער פֿריש, אימער אין פֿערבינדונג מיט זיין אמת'ען צוועק, זיי שוואַכען אָפּ אונזערע טהירישע ליידענשאַפֿטען, לעהרנען אונז צו זיין געלאַסען, פֿילאָזאָפֿיש געזאָנען און זאָגאַר אין אונזערע קערפּערליכע אינטערעסען ערהאָבען, און ווען מיר רעכענען נאָך צו צו דיעזע אַלע זאַכען די איבעריגע פּליכטען פֿון אונזער רעליגיאָן, די פּליכטען פֿון מענש צו מענש, די אַלע גוטע מדות פֿון רחמנות, געגענזייטיגע הילפֿע, אָפּפֿערוויליגקייט און ליעבע צו אַלעמען, דאַן האָבען מיר דעם בעסטען מיטעל ווי צו לעבען זעהר לאַנג און דעם בעסטען פּראָגראַם ווי צו פֿערברענגען דיעזען לעבען אַנשטענדיג און ניצליך. די בעסטע וועג ווי צו בעפֿרייען אונזער נשמה נאָך ביים לעבען פֿון די איבעריגע שווערע חומר'דיגע לאַסטען, דעם בעסטען מיטעל געגען פֿערגעסען זיך ווער און וואָס מיר זענען און וואָס איז אונזער צוועק אין לעבען. מיט דעם לעבען לויט אונזערע רעליגיאָנס פֿאָרשריפֿטען, האָבען מיר די פֿאָלקאָמענע מעגליכקייט נאָך ביים לעבען פֿאָרצובערייטען אונזער נשמה צו איהר ענדליכען אונפֿערמיידליכען צוועק, האַלטענדיג זיך ריין, גייסטיג און פֿריי פֿון קערפּערליכען איינפֿלוס, איז זי אימער פֿאַרטיג צו דער רייזע און קען אָהנע שוועריגקייטען גלייך אַרויפֿשוועבען צו יענעם ריינעם קוואַל פֿון וועלכען זי שטאַמט אורשפּרינגליך אַרוים און וואוהין זי שטרעבט מיט דער גאַנצער מאַכט פֿון איהר נאַטירליכקייט.

די ווילדע פֿרייהייט פֿון די מאַסען.

ווי אין די אַלטע צייטען, זענען אויך איצט פֿאַראַן אין דער וועלט פֿאַלשע נביאים, מענשען מיט צודרעהטע מחות, אָדער סתם שווינדלער, וועלכע זוכען אייגענע פֿערזענליכע אינטערעסען, און דיעזע רייסען אַרונטער דעם אמת און שאַפֿען אייגענע געטשקעס פֿאַר וועלכע זיי זוכען אָנהענגער; זיי לעסטערען די גאָטהייט און די געטליכע תורה און פּרעדיגען נייע תורות, פֿאַלשע, לייכטע צו האַלטען, אָבער שעדליכע צו ענדע.

די גרויסע מאַסען, וועלכע זענען אַליין קיינע דענקער, קיינע פֿילאָזאָפֿען און וועלכע זענען קיינמאָל ניט געווען רעליגיעז אויס איבערצייגונג, ווען זיי דערוויסען זיך דאָס גרויסע אויטאָריטעטען, בעוואוסטע געבילדעטע לייטע און שריפֿטשטעלער, לייקענען אָפּ רעליגיאָן, (איבערהויפּט האָבען די שריפֿטשטעלער א גרויסע ווירקונג אויף'ן המון, א דאַנק דער רעליגיאָן וועלכע האָט מיט איהרע ערענסטע ספֿרים איינגעפֿלאַנצט ביים עולם א צוטרויען און רעספּעקט צום געדרוקטען וואָרט. און וואָס די שריפֿטשטעלער נוצען דאָס אויס אום צו צוברעכען טאַקי די זעלבע רעליגיאָן), ווען די פּראָסטע איינפֿאַכע מענשען דערוויסען זיך, דאָס רעליגיאָן איז „דומהייט“, אַן „אַלטע זאַבובאָנע“, א „נעכטיגער טאָג“, איז ניט קענענדיג אַליין ווערען זיי פּראָסטע גוים, און וואָרום טאַקי זאָלען זיי זיך לענגער האַלטען דערמיט? די פּראַקטיצירונג פֿון רעליגיאָן איז דאָך אויך זיי אימער געפֿאַלען צו שווער, זיי האָבען דאָך קיינמאָל ניט געהאַט א צו גרויסע ליבע און ענטהוזיאַזם צו דיעזער פּליכט זייערער, זייער מאָראַל איז דאָך ניט געווען א שטראָם פֿון אינווענינג נור א פֿרעמדער אַרויפֿגעצוואונגענער איינפֿלוס. איז עס דען א וואונדער, אַז זיי זענען גרייט ביי דער קלענסטער געלעגענהייט זיך אין גאַנצען אויסצושפּאַנען פֿון דער איבעריגער לאַסט וואָס איז אויף זיי אַרויפֿגעלעגט געוואָרען?

דער פּראָסטער עולם זוכט זיך אימער א שטיקעלע היתר, א מיטעל ווי צו בעגעהען האַטשי א קליינע עבירהלע, היינט שטעלט זיך פֿאָר, ווי עס אַפּעלירט

צו איהם דער געדאנק זיך אין גאנצען צו בעפרייען, ווען ער דערהערט פון גרעסערע פון זיך, דאס ער איז אין גאנצען ניט מחויב צו זיין אזוי געבונדען!

ער פרעגט גאר ניט קיין פיעל קשיות, ער כאפט זיך באלד אן דעם אן ווי אן א רעטונגס־גארטעל און צי מיט רעכט צי אהן רעכט צובריקעט ער זיך ווי א צעווילדעטע קוה און ער קעהרט איבער אין גאנצען די גוטע זיסע מילך וואס ער האט ערשט אליין ארויסגעגעבען.

די טהיר פון זיין פריזאן עפענט זיך פונאנדער, ער געהט ארויס פון זיין געפענגניס אום קיין מאל שוין אהין צוריק צו קעהרען.

דער געוועזענער פריזאנער ווארפט אראפ פון זיך אלע קייטען, ער ברויכט שוין מעהר ניט זיין געבונדען, ער ברויכט שוין ניט זיין מאראליש גענאנען, ער איז פריי פון אלע צערעמאניעס, ער דארף שוין ניט געהען אין שוהל, ער מעג שוין טהון וואס זיין הארץ געלוסט, ארבייטען ווען ער וויל און עסען וואס ער וויל, ער דארף זיך שוין ניט ענטזאגען פון לייזענשאפטליכע פערגעניגענס און דאס בעסטע פון אלעס, ער דארף ניט מורא האבען פאר קיין שמיץ, עס איז לא היה ולא נברא, ס'א פרייע וועלט אהן א בעל הבית; דער בחור איז פשוט ווילד פון שמחה און ער פייערט זיין פרייהייט דורך עסען א שטיקעל חזיר מיט חלב'נע ליכט אין מיטען יום כפור און דוקא נעבען שוהל, ער שילט מיט טוידטע קללות דעם גאט אין וועלכען ער האט ערשט אזוי שטארק געגלויבט, ער שענדעט אלע נעכטיגע הייליגקייטען, עפעס א קליניגקייט, ער איז געווארען א פרייער פויגעל!... אראפגעווארפען פון זיך אזא משא! ערשט נעכטען געווען א שקלאף און היינט איז ער זיין אייגענער בעל הבית, ערשט נעכטען געווען אונטער גרויסע שרעק, אונטער דעם דרוק פון אן אונבעוואוסטען בייזען גאט און היינט קען ער לאכען פון איהם אין די פולע הויפענס, און ער, דער אלטער דארטען, מוז שווייגען, ער האט קיין מאכט צו בעשטראפען, הורריי פאר דער פרייהייט! גוד־ביי רעליגיאן! אונזער פריזאנער וויל שוין גאר קיין מאל א טראכט טהון וועגען א מעגליכען צוריק קעהרען צו זיין אמאליגען פריזאן, וועגען א מעגליכען טעות וואס ער האט פיליכט בעגאנגען מיט זיין צו שנעלען זעלבסט בעפרייען זיך, ער איז צופריעדען און בעגייסטערט פון זיין נייעם לעבען, ער האט קיין חשק, קיין נייגונג און מעהרסטענס אויך קיין פעהיגקייט אריינצולאזען זיך אין אמת'ער פילאזאפי, דער לייכטער ביישפיעל פון אנדערע אזעלכע ווי ער און די הסכמה פון דעם געדרוקטען ווארט איז איהם ליעבער און אויך לייכטער צו פערשטעהען ווי די פילאזאפישע געדאנקען פון די אמאליגע אמת'ע דענקער, דערצו געפינט ער שוין א טענה צום רב און צו די סתם פרומע אידען, זיי זענען צבוע'קעס, גאטס־גנבים, היפאקריטען, און אז דער רב מעג, מעג ער דאך געוויס! (מאהלט אייך ווען דער רב זאל זיך אפשניידען די נאז וואלט איהם קיינער ניט נאכגעטהון).

הכלל תרוצים זענען דא א סך, קיין אויסרייד פעהלט ניט, קיינער אבער זוכט זיך ניט צופריעדען צו שטעלען אויף א בעסערען אופן, קיינער פון די מאסען שטודירט ניט די רעליגיאן גופא צו איבערציינגען זיך אין איהר ווערטה אדער ווערטהלאזיגקייט, חס וחלילה! אויף דעם איז ניטא קיין צייט, קיין מעגליכקייט און קיין קאפ, דער היתר אויף צו טהון וואס די הארץ געלוסט איז דאך שוין דא, זענען זיי מיט איהם צופריעדען און זוכען ווייטער דארפען זיי ניט, זייערע קעפ זענען פוסט און לעהר, קיינער פרובירט גאר ניט זיי אנצופילען, דאס איז די אורזאכע פון וואנען עס שטאמט ביי די מאסען די ווילדע רעליגיאנסלאזיגקייט, אדער אין אנדערע ווערטער פון וואנען דער העכט שמעקט...

דער אמת וועגן רעליגיאן.

גאנץ אנדערש מוז אבער דענקען דער מענש, וועלכער כאפט זיך ניט צו ארונטערווארפען זיין פעקעל רעליגיעזע לאסטען, נור וועלכער זוכט און פארשט ווייטער און טיעפער צו געפינען דעם ריכטיגען אמת וועגן דער רעליגיאן.

אום צו געבען אין קורצען אן איבערבליק וועגן רעליגיאן פאר דעם דענקער און פאר די איינפאכע מאסען, וועלען מיר דאס אילוסטרירען מיט דער פאלגענדער ערקלעהרונג:

דער וועג פון אונזער מענשליכער ענטוויקלונג איז אין א סירקעל און אויף א

גרויסער שטעהענדיגער ראַד וועמעס שפּיץ עס דערגרייכט צום הימעל און וועמעס אונטען שטעהט אויף דער ערד.
אויף דעם אויבערשטען פּונקט פון דיזען ראַד פאַנגען מיר אָן אונזער ענטוויקלונג, דיזער פּונקט ליעגט אין רעליגיעזע ספּערען, ווען מיר זענען נאָך קינדער, ציהט אונז צו רעליגיאָן, מיר פיהלען רעליגיעז ווייל מיר געפינען זיך אויף דער אויבערשטער טהייל פון׳ם ראַד אין דער לופט פון רעליגיאָן. ווערענדיג עלטער און עלטער שוועבען מיר אַלץ ניעדעריגער און ניעדעריגער אויף איין זייט פון׳ם ראַד וואו די רעליגיאָנס-לופט ווערט וואס ווייטער אלץ, שיטערער און שיטערער און געהט אריין אין דער לופט פון פּראַקטישען לעבען, וויסענשאַפטען און אירדישע אינטערעסען; דאַ איז שוין די לופט כמעט אין גאַנצען ריין פון רעליגיעזע פאַרפיומען און זי שמעקט בלויז מיט פּראַקטישע ריחות, מיט זאַכען וואס אינטערעסירען בלויז דעם קערפּער. אויף דיזען פּונקט פערבלייבען די מעהרסטע מענשען שטעהן, זיי דערפיהלען א הארטען באַדען אונטער זייערע פיס און זיי גלויבען, דאַס ענדליך זענען זיי אָנגעקומען אין דעם געווינשטען פלאַץ וואו זיי דארפען פערבלייבען דעם גאַנצען לעבען, דאס זענען די לייטע וועלכע זענען פון זייער רעליגיעזען גלויבען אריינגעפּאַהרען אין פּראַקטישע וויסענשאַפטען און בלייבען דאַביי שטעהן, האַלטענדיג זיך אָן דעם, שטאָל און אייזען, פערגעסענדיג דאַס זיי דארפען נאָך דורכגעהן די צווייטע העלפט פון׳ם ראַד בעפאַר זיי קענען ערגרייכען דעם פלאַץ פון וואַנען זיי זענען אהער געקומען. דיזע לייטע האַבענדיג דורכגעמאַכט בלויז א העלפט פון זייער ענטוויקלונגס-רייזע זענען טאַקי ניט מעהר ווי האַלב ענטוויקעלטע, ניט דערפאַהרענע, און זייער פילאָזאָפי איז א האַלב געבאַקענע און אלזאָ ניט דערבאַקענע וועלכע טויג ניט צום געברויך ווייל זי ברענגט מיט זיך א שרעקליכען בויך-וועהטאָג, דיזע לייטע וועלכע פוילען זיך געהן ווייטער אויף דעם וועג פון זייער ענטוויקלונג, אויפהויבען זיך און שוועבען אויף דער אַנדער זייט פון׳ם ראַד, ווערען וואס ווייטער אַלץ מעהר אָנגעזאַפּט מיט דער שווערער לופט פון דער ערד און וואס לענגער זיי פערבלייבען אין איהר, וואס לענגער זיי פערווייילען דאַ אונטען אַלץ שווערער ווערט פאַר זיי דער אויפהויבען זיך און דער ארויפשוועבען צום פּונקט פון וועלכען זיי האַבען אָנגעפאַנגען, דאַס זענען עס אונזערע ,,חכמים’’ וועלכע לייקענען אין אַלעס וואס איז שייך צו דער נשמה און וועמעס גאַנצע פילאָזאָפי דרעהט זיך ארום די קערפּערליכע אינטערעסען דאַ אויף דער ערד, אויף דעם פלאַץ פון׳ם ראַד וואו זיי האַבען זיך בעזעצט אויף זייער גאַנצען לעבען.
בלויז די יעניגע איינצעלנע וועלכע שטעלען זיך ניט אָפּ דאַ פון **אונטען**, וועלכע אונטערברעכען ניט זייער ענטוויקלונגס-רייזע, וועלכע געהען אימער פאָרווערטס און קומענדיג צום רעכטען אונטען אויף אונזער ערד פערווייילען זיי דאַ ניט און קאַראַפּקען זיך ווייטער, ניט-קוקענדיג וואס זייער וועג געהט באַרג ארויף, בלויז דיזע לייטע דערגרייכען נאָך אמאָל דעם זעלבען פּונקט דאַרטען אויבען וואו זיי מוזען זיך אַלזאָ ווידער געפינען אין דער לופט פון רעליגיאָן אין דעם בערוהיגענדען פאַרפיום-גערוך פון איהר פילאָזאָפי, דיזע לייטע וועלכע האַבען דורכגעמאַכט די גאַנצע רייזע, וועלכע האַבען אריינגעאָטהעמט אַלע לופטען וועלכע האַבען פעראייניגט אין זיך די וויסענשאַפט מיט דער רעליגיאָן צוזאַמען, זענען עס די יעניגע וועלכע זענען די אמת׳ע אויטאָריטעטען, די יעניגע וועמעס מיינונג דאַרף זיין פאַר אונז א געזעץ, וועמעס עצה מיר מוזען פאָלגען בלינד אויב מיר האַבען ניט די כחות זיך אליין ארויפצוקאַראַפּקען צום אויבען פון׳ם ראַד, ווי זיי האַבען עס געטהון.
דיזע העלדען-מענשען, דיזע גרויסע דענקער, אונזערע גייסטיגע פיהרער און רעליגיאָנס-גרינדער, האָבען אַלע אין איין קול, נאָכדעם ווי זיי האַבען דורכגעמאַכט די גאַנצע רייזע אויף׳ן סירקעל, בעשטעטיגט די זעלבע זאַך, דאַס אונזער נשמה איז אונשטערבליך, דאַס זי נויטיגט זיך אין א מאָראַלער ערציהונג און דאַס די רעליגיאָן איז דער איינציגער וועג, דער בעסטער פּראָגראַם ווי דיזע ערציהונג דורכצופיהרען.
און עס איז א פאַקט, דאַס נאָך היינטיגע צייטען אפילו, מוז דער מאָדערנער פאַלשטענדיגער פילאָזאָף צושווימען צום זעלבען ברעג, צוקומען צום זעלבען געדאַנק פון יענע אַמאָליגע רעליגיאָנען-גרינדער און מוז צוגעבען דאַס זיי האָבען

רעכט אַז די רעליגיאָן איז ניט נור ניט קיין שטערונג צו אונזער פּראָגרעס, נור זי איז גאָר די לייטער אויף וועמעס שטאַפּלען מיר דאַרפען קריכען צו איהם, און דאָס די אַלע יעניגע וועלכע זענען געגען דיעזער מיינונג, ווייזען זיך אַרויס נאָך אַ גרעסטער גרינדליכער אונטערזוכונג אַלס ענטוועדער גאָר אונוויסענדע (זיי מעגען זיך דאַבּיי זיין אַפּילו שריפטשטעלער, איינס מיט דאָס אַנדערע האָט גאָר ניט צו טהון), אָדער וויסענדע נור קיינע דענקער, וועלכע זענען ענטוועדער גאָר קיין פילאָזאָפען אָדער האַלבע פילאָזאָפען און אַבּסאָלוט ניט בּעקאַנט מיט דער רעליגיעזער פילאָזאָפיע.

און אויב דער צוועק פון רעליגיעזער פילאָזאָפיע איז, ווי מיר האָבּען עס שוין ערקלעהרט צו ערציהען אונזער נשמה אויף אַזאַ אופן, דאָס זי זאָל בּעהערשען דעם קערפּער אָנשטאָט צו לאָזען זיך בּעהערשען פון איהם, דאַן קען עס יעדער פּראָסטער אונגעבּילדעטער נור רעליגיעזער מאַן עררייכען פּונקט אַזוי גוט און פאָלשטענדיג ווי דער גרעסטער פילאָזאָף, דער פאַקט איז, דאָס זאָגאָר דער פּראָסטער נור ערנסטער רעליגיעזער מאַן געוועהנט זיך איין טאָג טעגליך צו אונטערדריקען זיינע קערפּערליכע ליידענשאַפטען און פערלאַנגען, ער פערשקלאַפּט דעם קערפּער בּיי פיעלע געלעגענהייטען, און צי אוים מורא, צי אויס עטוואָס אַנדערש (דאָס מאַכט שוין אייגענטליך קיין אונטערשיעד), אונטערוואַרפט ער זיך שטענדיג צו דער נשמה און מאַכט זי דאָמיט בּיז אַ געוויסען גראַד אַלס די הערשערין איבּער'ן קערפּער, אַ צושטאַנד צו וועלכען עס שטרעבּען די גרעסטע פילאָזאָפען און וועלכע פיהלען זיך גליקליך ווען זיי קענען עס עררייכען.

און שליסליך זעהען מיר דאָס די גרויסע דענקער און לעהרער אונזערע האָבּען מיט זייער עצה פאַר אונז צו האַלטען טהייער די רעליגיאָן, ענטדעקט אַ וואונדערבּאַרען מיטעל ווי צו רעטען די מאַסען, ווי צו בּרענגען די מיליאָנען געוועהנליכע מענשען צום אמת'ן גליק, צו דעם זעלבּען גליק צו וועלכען זיי אליין האָבּען געשטרעבּט.

מיט דעם אַרויפצווינגען אויף די מאַסען די רעליגיעזע דיסציפּלין האָבּען זיי געשאַפען אַ האַלסייל-געלעגענהייט פאַר אַלע מענשען צו מאַכען זיך פערדיענט אין דער וועלט-אַרמיי בּיי דער רעגיערונג-נאַטור, פּונקט אויף אַזוי פיעל ווי עס קענען זיך מאַכען פערדיענט די גרויסע גענעראַלען, די מעכטיגע פילאָזאָפען.

זיי, די לעהרער אונזערע, האָבּען זיך ניט צופריעדענגעשטעלט מיט זייער אייגענער גוטער לאַגע, דערמיט וואָס זיי זעלבּסט האָבּען שוין דערגאַנגען דעם סוד ווי צו מאַכען זיך זעלבּסט בּעליעבּט בּיי דער געטליכקייט וואָדורך זיי זענען געוואָרען גליקליכע, פאָלקאָם פערזאָרגטע מענשען, זיי האָבּען נאָך געוואָלט אַנדערע אויך בּעגליקען און זוכענדיג מיטלען ווי צו בּעזאָרגען די גאַנצע מענשהייט וועלכע וועט אַליין פיעלייכט קיינמאָל זיך קענען פערדיענען דעם גענעראַלסקען ראַנג, האָבּען זיי אונז געגעבּען פיעלע רעליגיעזע דינים זאָגענדיג דאַבּיי פאָלגענדעס:

„טהוט קינדערלעך ווי מיר הייסען אייך, פרעגט ניט קיין קשיות, מיט אייער פאָלגען אייערע העכערע בּעאַמטע, מיט אייער אָפּהיטען די בּעפעהלע, וועט איהר זיך מאַכען פערדיענט; אַ מאַכט וועלכע איז פערבּאָרגען פון אייך, נור וועלכע זעהט אַלעס און ווייס אַלעס, פערשרייבּט אַלעס וואָס איהר טהוט און איהר וועט ענדליך קריגען דעם ריכטיגען שכר פאַר אַלע אייערע טהאַטען, גוטעס פאַר פאָלגען, און שלעכטעס, פאַר ניט פאָלגען".

דאָס זענען געווען די ווערטער פון אונזערע גרויסע לעהרער און פאָלקס-פערזאָרגער, אַנדערש האָבּען זיי צו אונז ניט געקענט און ניט געטאָהרט ריידען, זייערע רייד זענען אָפט פערשטעלטע, ניט גענוג איבּערצייגענדע אָבּער איז דער זעלבּער צייט זענען זיי אויך אמת'ע, פול מיט ליעבּע צו אונז און מיט טיעפע געדאַנקען, ווייל דער סוף פון דעם געהאָרכזאַמען סאָלדאַט פיהרט איהם טאַקי צו אַ גוטער בּעלוינונג; דער לעבּען פון'ם גלויבּיגען איז וועהניגער אויסגעזעצט צו אַלערליי אומגליקען, שלעכטע בּעגעגניסען און קראַנקהייטען; זיין געוויסען איז אימער אַ רוהיגער, אַ צופריעדענער, זיין האָפענונג גיט איהם מוטה און ליכט אין אַ שלעכטער צייט, און זיין בּעזיעגען דעם קערפּער און טהייער האַלטען די נשמה פיהרט איהם ענדליך צו דעם זעלבּען פּלאַץ, וואו דער פרומער פילאָזאָף גלויבּט, דאָס ער זעלבּסט וועט זיך דאָרטען אויך געפינען.

פון דער אַנדער זייט, ווידער, זענען געקומען, נאַרישע מענשען, שונאים און פערדעטער פון די מאַסען, זיי האָבען דעמאָראַליזירט די גאַנצע אַרמעע, זיי האָבען אַריינגעגעבען א צווייפעל אין די הערצער פון די איינפאַכע סאָלדאַטען וועגען דער פעהיגקייט פון זייערע גענעראַלען און וועג־ווייזער. זיי האָבען צושטערט די האַרמאָני מיט אַפטע בונטען פון פערשידענע רעגימענטען, זיי האָבען אָוועקגענומען ביי דעם אַרמען זעלנער זיין איינציגע מעגליכקייט צו זיין נוצליך און זיך פערדיענט צו מאַכען, זיי האָבען צוגענומען זיין יוניפאָרם, צובראָכען זיינע געוועהר און איבערגעלאָזט איהם אין מיטען וואַלד צווישען אונצעהליגע חיות און מענשליכע שונאים, זיי האָבען איהם געלאָזט שטעהען ווי א נאַר אויף א חתונה וועלכער וויים ניט וואו זיך אהינצוטהון. וואוהין זיך קעהרען און ווענדען; זיי האָבען ביי איהם צוגענומען זיין גאַנצען פערמעגען, זיין גליק, זיין רוהע און מאַנכעס מאָל אויך זיין לעבען (דערמאָהנט זיך נור די זעלבסטמאָרדען פון די פיעלע זאַגענאַנטע פריידענקענדע יונגע מענשען), געבענדיג איהם א פראַסטע שטיקעל גלאָז אַנשטאָדט דיאַמאַנטען, אַנשטאָדט א רעליגיאָן וועלכע פלעגט איהם דערקוויקען זיין נשמה אין נויטה און אין אומגליק; אַנשטאָדט די נאַטירליכע וואַפען „גלויבען“ און „האָפנונג“ מיט וועלכע ער פלעגט אזוי ערפאָלגרייך קעמפען געגען אַלע צרות און יסורים, האָבען זיי איהם געגעבען א נאַרישע פאַלשע ציוויליזאַציאָן, א שטרעבען נאָך נאַרישקייטען, א פוסטען לעבען וואָס פערלירט זיין ווערטה ביי יעדער קלייניגקייט און וועלכער ווערט דעריבער אזוי אָפט איבערגעריסען דורך זעלבסטמאָרדען, א זאַך וועלכע איז געוועזען די גרעסטע זעלטענהייט צווישען די רעליגיעזע מענשען.

נעהמט אָוועק די רעליגיאָן, ענטזאָגט זיך פון איהר שטרענגען לעבענס־פּראָגראַם און איהר פאַנגט גלייך אָן צו בלאָנדזשען, איהר פאַלט אַריין אין טויזענדער טעות׳ן, די גייסטיגע זייט פון אייער לעבען געהט צו גרונד, זי ווערט אין גאַנצען איינגעשלונגען אין די טעגליכע קלייגליכע אינטערעסען, איהר פערליערט די גאַנצע קאָנטראָל איבער זיך, איהר פערגעסט זיך אין גאַנצען אָן אייער נשמה און מיט דער צייט ווילט איהר שוין נישט אַנערקענען איהר עקזיסטענץ גאָר אין גאַנצען. איהר לייקענט שטיין און ביין און שווערט דאָס איהר האָט גאָר קיין נשמה, און עס איז כמעט ריכטיג אויך, ווייל איהר האָט זי טאַקי כמעט ניט, איהר טהעטיגקייט איז אין גאַנצען בעשרענקט אין העלפען דעם קערפּער ערוועקען זיינע אירדישע צוועקען, צו בעזאָרגען זיינע מאָמענטאַלע פיצינקע קלייגליכע בעדערפעניסע, איהרע אייגענע צוועקען האָט זי שוין אין גאַנצען אויפגעגעבען זי האָט זיך זעלבסט פערגעסען און קען שוין כמעט ניט קומען צום בעוואוסטזיין, זי איז איינגעטונקט און איינגעקנאָטען אין אַלע קערפּערליכע שמוצערייען, לוסט, שנאה, קנאה, כבוד, הערשאַפט, ליעבע, מאַכט, געלד, טרינקען, ציהרונג און אזוי ווייטער. זי איז אזוי בעגייסטערט פאַר די אַלע זאַכען, דאָס זי שרעקט זיך גאָר פאַר דעם געדאַנק פון איהר בעפרייאונג, פון איהר צוריק געהען אהיים, זי וויל זיך ניט שיידען מיט איהר טהייערען חבר, מיט׳ן גוף, און מיט די אַלע אַנגעזאַמעלטע גוטע זאַכען אויף דער וועלט, זי פערליערט איהר גאַנצע געטליכקייט און זינקט אַלץ טיעפער און טיעפער, מיט יעדען זיעג פון׳ם קערפּער מיט וועלכען זי טראַומפירט, מיט יעדען דורכפאַל וועלכען זי בעוויינט, ווערט זי אַלץ מעהר אירדיש שווער; יעדער שמחה, יעדער טרויער פון׳ם קערפּער, פון וועלכער זי ווערט שטאַרק בעגייסטערט איז א נאַגעל, א צוואָק וועלכער נעגעלט זי צו אַלץ מעהר און מעהר צום שווערען חומר, דיעזע ערדישע שווערקייט, דיעזע פאַלשע בעגריפען פון פרייד און לייד, מאַכען זי שווער און לאָזען זי ניט אויפהויבען זיך צום הימעל ניט ביים לעבען און ניט נאָך׳ן טוידט, און אזוי ווערען דיעזע נשמות מיט גוואַלד אָוועקגערויבט, פון זייער גליקליכער צוקונפט, פון זייער מעגליכקייט צו לעבען נאָך׳ן טוידט פון קערפּער אין אייביגען גליק, און ווען עס טרעפט זאָגאַר א מאָמענט ווען זיי, דיעזע נשמות דערמאָהנען זיך אויף א ווײַלע און זיי וואָלטען וועלען זיך בעפרייען פון די פאַלשע בעגריפען, אויסטהון פון זיך די שווערע קעיטען, קענען זיי שוין ניט מעהר, זיי האָבען זיך שוין צוגעוואוינט דורך אזוי פיעל יאָהרען צו דיענען אזוי טריי דעם קערפּער, דאָס עס איז פאַר זיי זעהר שווער כמעט אונמעגליך זיך אָפּצוגעוועהנען דערפון, זיי זענען שוין פערלאָרענע אונגליקליכע שקלאַפען, זיי זענען פערשקלאַפטע, פערשכור׳טע נשמות,

וועלכע קענען זיך שוין ביים לעבען ניט אויסניכטערען, אויסער אין זעלטענע פעלע דורך דעם וואס איינינע ווערען בעלי תשובה איינזעהענדיג זייער טעות און בעזיצענדיג די נויטיגע קראפט צו ארויסרייסען זיך פון איהם.

קאפיטעל ג׳.

שכר ועונש

מי אשר חטא לי אמחנו מספרי.
(שמות לב׳, לג׳)

אונזער נשמה און אונזער גוף.

אין די פאריגע קאפיטלעך האבען מיר געזוכט צו בעווייזען אז אונזער נשמה איז אונשטערבליך און איז אויסגעזעצט צו שכר ועונש נאך איהר פערלאזען דעם קערפער, לויט ווי זי האט זיך אויפגעפיהרט דא אויף דיעזער וועלט, זייענדיג ביים לעבען.

אגב אורחא האבען מיר אויך בעמערקט אין די פאריגע העפטען, די אורזאכע ווארום שכר ועונש זענען מעהרסטענס בעשטימט געווארען אויף נאך אונזער טוידט; דאס איז כדי ניט בטל מאכען די בחירה, ווייל אויב דעם צדיק זאל אויף דער וועלט געהן גוט און דעם רשע שלעכט, וואלט יעדער מענש ווערען א צדיק צוליעב זיין אייגענעם בענעפיט, און עס וואלט פאר דעם קיין שכר ניט קומען.

איצט וועלען מיר ערקלעהרען נאך איינינע וויכטיגע זאכען וועגען אונזער נשמה, נעמליך:

1) אז דער מענשליכער געדאנק מיט אונזערע אלע מחשבות קיטלען זיך אונאויפהערליך אפילו נאך אונזער טוידט און ביז אייביג.

2) אין וואס עס בעשטעהט די שטראף פאר אונזערע זינד און די בעלוינונג פאר אונזערע מעשים טובים.

3) אין וועלכען פאל ווערט אונזער „איך" חלילה פערניכטעט אויף יענער וועלט און ווי אזוי קומט עס פאר.

4) אז ניט נור אונזער נשמה, נור אויך אונזער גוף בעקומט שכר ועונש פאר גוטעס אדער שלעכטעס.

קודם דארפען מיר פערשטעהן וואס מיינט עס אונזער „איך", ווער איז איך? איז דאס מיין קערפער? איז דאס מיין גייסט? זענען דאס ביידע צוזאמען? אויב דאס זענען ביידע צוזאמען, דאן ווי קען איך עקזיסטירען אייביג, נאכדעם ווי מיין קערפער ווערט צופוילט אדער פערברענט, און אויב דאס איז נור דער ריינער געטליכער פונק אין מיר, טא מיט וואס איז ער „איך" נאכדעם ווי ער פערבלייבט וויעדער אליין? ווי אזוי קען דען איין ריינער געטליכער פונק זיין אנדערש ווי א צווייטער? מיט וואס איז אלזא ראובנ׳ס געטליכער פונק אנדערש ווי שמעונ׳ס?

א האלבען ענטפער אויף דיעזע פראגעס האבען מיר שוין געגעבען אין אונזער פריהעריעגר העפט „אדם העליון"; מיר האבען דארטען ערקלעהרט, אז על פי קבלה ווייסען מיר, דאס די מענשליכע נשמה בעשטעהט פון צוויי טהיילען, איינע דער געטליכער פונק און די צווייטע, וועלכע איז אונזער „נפש הבהמית". דער לעבענסגייסט וואס מיר געפינען איהם אויך ביי יעדער אנדער לעבעדיגער בריאה.

דער לעבענס-גייסט אין דעם מענשען איז דער פערבינדונגס-פונקט צווישען נשמה און קערפער, ווייל דער געטליכער פונק איז צו ערדל צו קענען זיך האלטען אן דעם גראבען חומר פון אונזער קערפער און דעריבער ווערט ער צוזאמענגעבונדען מיט דעם לעבענס-גייסט, וועלכער געפינט זיך אין אונזערע נערוען און קנאכען און וועלכער פיהלט אלעם דורך די חושים און ווירקט צוריק אויף זיי.

דער לעבענס-גייסט איז אייגענטליך טאקי אליין אונזער קערפער; ווען מען שטעכט אונזער לייב, פיהלט דאס ניט אונזער פלייש, נור אונזער לעבענס-גייסט וואס געפינט זיך אין איהם, און ווען אונזער קערפער פיהלט עפעס א הנאה, איז דאס אויך דער געפיהל פון דעם לעבענס-גייסט און ניט פון אונזער לייב.

דער לעבענס־גייסט איז א סאָרט מאַטעריעלע רוחניות, אזוי צו זאָגען, עס איז א חוש, אָדער ריכטיגער געזאָגט, דאָס איז דער טרעגער פון די אַלע פינף חושים אונזערע און אַט דיזער קערפּער־גייסט האָט נור נאַטירליכע אינסטינקטען אין זיך, אָהן שום שכל; אזוי איז ער אויך ביי די אַנדערע לעבעדיגע בּרואים, נור ווען מיט איהם פעראייניגט זיך דער געטליכער פונק, ווערט עס צוזאַמען א מענש און דאָס איז ביי יעדען איינעם דער „איך"; דיזער איך דענקט, בּעקומט געוויסע ערפאַהרונגען, נייגונגען און פערלאַנגען און דיזער „איך" פערבּלייבּט עקזיסטירען אויך נאָכדעם ווי ער פערלאָזט דעם קערפּער; ער האָט דאַן די זעלבּע חושים, די זעלבּע נייגונגען, דעם זעלבען וויסען און מיט איין וואָרט, דאָס איז דער גאַנצער מענש.

דאָס מיינט, אַז א מענש קען לעבען אין גאַנצען אָהן א קערפּער, ער קען דענקען און געדענקען, אַלעס וויסען און אַלעס פיהלען זייענדיג אין גאַנצען אויסגעטהון פון דעם פּראָסטען חומר, ווייל ווי געזאָגט, זענען איז אונז פאַראַן ניט צוויי שותפים, נור דריי; אונזער גייסט גופא בעשטעהט פון גייסט און קערפּער, ער איז א צוזאַמענגעפלאָכטענע בריאה בעשטעהענד פון די אויבּענדערמאָהנטע צוויי כחות — א חלק אלוה ממעל און דער לעבענס גייסט, וועלכע שטעלען צוזאַמען אונזער „איך", אַט דעם „איך" וועלכער איז ביי יעדען מענשען פערשידען, לויט געוויסע אומשטענדען.

ווען דער דאָזיגער „איך" פערלאָזט דעם קערפּער, פערבּלייבּט ער דער זעלביגער ווי ביים לעבען, פיהלט די זעלבע פערלאַנגען, די זעלבע שמערצען, האָט די זעלבע געדאַנקען, נור עס פעהלען איהם בלויז די קערפּערליכע גליעדער צו אויספיהרען די פערלאַנגען און ער האָט די פעהיגקייט צו שוועבען אין דער לופט, אַט ווי מיר שוועבען אין חלום און האָבען פערלאַנגען און קענען זיי ניט אויספיהרען און פיהלען אַמאָל פרייד און אַמאָל שרעק אָדער שמערץ.

דער דאָזיגער צושטאַנד פון אונזער „איך" נאָך זיין אַרויסגעהן פון קערפּער, ווערט ביי אונז אָנגערופען „ארומגעהן אין דעם עולם התהו"; אונזער „איך" ווייסט דאַמאָלס ניט אויף וועלכער וועלט ער איז, ער זוכט זיינע געוועהנליכע פערגעניגענס, בּרעכט זיך דעם קאָפּ וועגען די זעלבע זאַכען וואָס ער האָט געטהון ביים לעבען, וועגען געשעפט, אַרבּייט אָדער וויסענשאַפט, כאָטש בּאמת קען ער שוין גאָרנישט אויפטהון און לעבט אין טעות.

און אַט וועגען דעם דאָזיגען צושטאַנד זאָגט אונז דער מדרש א וואונדערבּאַרען געדאַנק, וועלכער מאַכט אונז די זאַך פיעל קלעהרער; ער בּרענגט אונז דעם פסוק „כי אתה תאיר נרי, ד' אלהי יגיה חשכי", (דו גאָט צינדסט־אָן מיין ליכט, דו מאַכסט, אַז מיין פינסטערקייט זאָל אויפשיינען.) און אויף דיזען פסוק זאָגט אונז דער מדרש פאָלגענדעס:

גאָט זאָגט צום אידען: „קינד מיינס! דו האָסט מ י י ן ליכט אין ד י י נ ע הענט, און איך האָב ד י י ן ליכט אין מ י י נ ע הענט, צינד אָן מ י י ן ליכט, וועל איך אָנצינדען ד י י ן ליכט, און אויב דו וועסט פערלעשען מ י י ן ליכט, וועל איך פערלעשען ד י י ן ליכט!"

דאָס מיינט, אַז ווען איינער צינדט אָן דעם געטליכען פונק; ווען איינער איז מקים אַלע מצוות פון דער תורה און פעראורזאַכט אַז דער געטליכער פונק, די נשמה אין אונז בּרענט ליכטיג און שיינט העל, דאַן צינדט דער רבונו של עולם אָן אויך דעם מענשענס ליכט; דאָס הייסט ער דערהויבּט דעם יעניגען מענשענס לעבענס־גייסט ביז דער שטופע פון א געטליכען פונק, וועלכער קומט אַריין אין גן עדן צוזאַמען מיט דער געטליכער נשמה, אָבער ווען איינער פערלעשט דעם געטליכען פונק און געהט אין שלעכטען וועג, דאַן ווערט אויך זיין לעבענס־גייסט אויסגעלאָשען נאָך'ן טוידט.

ווען א מענש שטאַרבּט און דער געטליכער פונק זאָל פון איהם למשל אַרויסגעהן איינער אַליין, דאַן איז דער מענש ווירקליך טוידט און ער ווייסט מעהר ניט פון זיין עקזיסטענץ, אָבער דאָס פּאַסירט ניט אזוי און די נשמה געהט אַרויס פון'ם מענשען צוזאַמענגעבונדען מיט דעם לעבענס־גייסט פון דעם זעלבען מענשען, מיינט עס דעריבּער, אַז דער מענש לעבּט ווייטער און ווייסט אַלעס פּונקט ווי ביים לעבען און ער קען אפילו ליידען וועהטאָג און פערדרוס פּונקט ווי ביים לעבען.

דאָס ווערט געטהון צוליעב דעם, אום דער מענש זאָל בעקומען זיין שטראָף פאַר אַלע זינד, און כדי דער געטליכער פונק וועלכער איז דורך די זינד שמוציג געוואָרען, זאָל קענען אויסגעלייטערט און אויסגערייניגט ווערען.

דער מענש געפינט זיך אַלזאָ נאָך'ן טוידט אין דעם זעלבען צושטאַנד אין וועלכען ער האָט פערלאָזען דעם לעבען; מיט וואָס פאַר א פייער ער האָט געצונדען דעם געטליכען פונק אין זיך, מיט דעם זעלבען פייער לעבט ער ווייטער פאַר א געוויסער צייט; אין וואָס זיין געטליכער פונק איז געווען פערטהון דאָ אין לעבען, מיט דעם זעלבען לעבט ער דאָרטען ווייטער, נור ווייל אויספיהרען עפּעס ממשות'דיג, קען ער דאָך ניט, האָט ער פערדרוס, יסורים און ערגערט זיך פונקט ווי דאָס פּאַסירט מיט אונז אין חלום, ווען אונז ווילט זיך עפּעס און מיר קענען דאָס ניט אויספיהרען.

אָבער אזוי ווי מיר וויסען שוין, אַז דער איינציגער מיטעל ווי צו אָנצינדען באמת דעם געטליכען פונק אין אונז, איז דורך מקיים זיין די תר"ג מצוות, (זעה „אדם העליון") זאָגט אונז דערויף די קבלה וואָס עס פּאַסירט מיט די פערשטאָרבענע אַביסעל שפּעטער נאָך זייער טוידט.

אויב דער נפטר איז געווען א צדיק גמור, קומט ער גלייך אַריין אין גן עדן און פערבלייבט דאָרטען צו געניסען דעם שכר פון זיינע גוטע מעשים.

אויב ער איז א מיטעל־מעסיגער צדיק וואָס האָט געוויסע קליינע זינד אויף זיין נשמה, ווערט ער געלייטערט פאַר א געוויסער צייט, אָבער ניט מעהר ווי עלף מאָנאַטען און דאַן געהט ער אויך אַוועק אין גן עדן.

טאָמער אָבער איז ער א רשע גמור, וועלכער האָט עובר געווען אויף די זינד פאַר וועלכע עס קומט איהם כרת, דאַן לייטערט ער זיך אזוי לאַנג, ביז זיין אייגענע נשמה, דער לעבענס־גייסט, ווערט גענצליך פערניכטעט, עס הייסט דאַן אַז דער מענש איז טוידט באמת, ווייל ער הערט אויף צו עקזיסטירען, אָבער דער גייסטיגער פונק נאָכדעם ווי ער ווערט אויסגעלייטערט, געהט צוריק צו זיין קוואַל.

דערמיט ווערען שוין פערענפערט צוויי גרויסע קשיות וואָס מאַנכע פריידענקער פרעגען אויף דער תורה, ערשטענס פרעגען זיי וואָס פאַר א שטראָף קענען בעקומען די לייטע, וועלכע זינדיגען כסדר און זענען יעדען טאָג עובר אויף עטליכע זאַכען פאַר וועלכע זיי פערדיענען כרת? וואָס האָבען שוין אַזעלכע מענשען צו פערלירען, נאָכדעם ווי זיי האָבען שוין מיט דעם ערשטען מאָל עובר זיין אויף א כרת־חטא, פערשפּיעלט דאָס אייביגע לעבען?

און צווייטענס, וויסען מיר פון דער משנה, אַז „כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" און דערויף ווערט געזאָגט אין תלמוד, אַז אפילו די יעניגע זינדיגע אידען, וואָס זיי קומט כרת, האָבען אויך זייער טהייל לעבען אין דער אייביגקייט, וואָרום מען קען דאָך ניט זאָגען, אַז די משנה מיינט, אַז נור אידישע צדיקים האָבען עולם הבא און די ניט־אידישע צדיקים האָבען דאָס ניט און דעריבער מוז עס מיינען פשוט, אַז טאַקי אַלע אידען, אפילו די זינדיגע, טאָ ווי אזוי קען עס זיין, אַז א איד זאָל האָבען ביידע זאַכען. אי זיין נשמה זאָל פערשניטען ווערען און אי דאָס ער זאָל ניט פערלירען זיין טהייל אויף יענער וועלט?

דער תירוץ דערויף איז, אַז דער יעניגער וועלכער האָט עובר געווען א סך עבירות און פערדיענט א סך מאָל כרת, לייטערט זיך און מאַטערט זיך לענגער, מאַנכעס מאָל גאַנצע יאָהר־הונדערטע.

דער שלה' הקדוש דערצעהלט, אַז ער האָט אַמאָל געזעהען ווי א טוידטער מאַטערט זיך אָפּקומענדיג א שווערע שטראָף און ווען ער האָט איהם בעשוואוירען צו מודה זיין זיך ווער ער איז און אין וואָס זיין זינד איז בעשטאַנען, האָט איהם יענער דערצעהלט, אַז ער איז געווען איינער פון די ערשטע צו אויפהויבען א שטיין צו פערשטיינען זכריה הנביא און דאָס איז שוין איבער פופצעהן הונדערט יאָהר ווי ער לייטערט זיך אַלץ און עס נעהמט קיין סוף ניט.

עס ווערט אויך פערענטפערט די צווייטע פראַגע, ווי אזוי די משנה קען בעהויפּטען, אַז יעדער איד האָט א טהייל אויף יענער וועלט, דאָס איז דערפאַר ווייל דער געטליכער פונק אין אונז ווערט דאָך טאַקי ווירקליך קיינמאָל ניט פערניכטעט; סוף כל סוף ווערט ער אויסגעלייטערט און קומט אַריין אין זיין ריכטיגען פּלאַץ, אָבער אין אַזאַ פאַל ווערט דערפון דער מענש ניט געהאָלפען, ווייל קוים איז פערניכטעט געוואָרען זיין לעבענס־גייסט, איז שוין צווישען איהם אַליין

און דעם געטליכען פונק ניט פאראן קיין שום שייכות, ווייל נור די יעניגע וועמעם אייגענער לעבענס־גייסט פערבלייבט עקזיסטירען, געדענקען דאס זיי האבען געלעבט און ווער זיי זענען געווען אין לעבען, אבער ווען איינעמס געטליכער פונק אליין פערבלייבט, מיינט עס, אז ער האט מעהר ניט קיין שום שייכות מיט דעם מענשען אין וועלכען ער איז געווען, ווייל יענער איז שוין טאקי טוידט און פערניכטעט אויף אייביג, אדער ער איז ערגעץ אריין אין א נידעריגער בעשעפעניש און ווייסט שוין ניט ווער ער איז און אויב ער איז גאר געווען אמאל א מענש.

מיר זעהען אלזא דערפון, אז ניט־קוקענדיג דערויף וואס אונזער קערפער ווערט פערפוילט אין דער ערד, אדער פערברענט, פערבלייבט פון דעסטוועגען אונזער „איך" עקזיסטירען און מיר קענען נאך'ן טוידט דענקען און פיהלען אלעס פונקט ווי ביים לעבען.

אז אין פאל פון שכר פאר מעשים־טובים, אדער חלילה שטראף פאר דעם זינדיגען, בעקומט עס דער גאנצער מענש, די נשמה אזוי גוט ווי דער קערפער, ווייל דער אמת'ער קערפער אונזערער איז ניט דער שטיק חומר, דער גוף, נור דער לעבענס־גייסט אין איהם, וועלכער געהט ארויס נאך'ן טוידט צוזאמען מיט דעם געטליכען פונק — דער נשמה.

און אז אין פאל פון גאר א גרויסען רשע, וועלכער האט זיך פערדיענט כרת, ווערט זיין „איך" אין גאנצען פערניכטעט, דורכדעם וואס ער ווערט דארטען געלייטערט און געברענט, ביז דער לעבענס־גייסט ווערט אפגעשיידט פון דעם געטליכען פונק מיט וועלכען ער איז צוזאמענגעוואקסען, אזוי אז דערנאך קעהרט זיך אום דער חלק אלהים צו זיין מקור איינער אליין, וועהרענד זיין געוועזענער שותף, דער לעבענס־גייסט, איז שוין טאקי טוידט באמת, טוידט אויף אייביג, ווי די תורה זאגט דאס אונז טאקי: „מי אשר חטא לי אמחנו מספרי!"

שכר ועונש אויף יענער וועלט.

מיר ווייסען שוין אלזא פון דאס געזאגטע ביז דאנען, אז אונזער נשמה איז אונשטערבליך און אז ס'איז אין אונזער אייגענער האנד צו שענקען איהר דעם אייביגען לעבען, אדער חלילה צו פערניכטען זי; ס'איז געווענדעט אן דעם אויב מיר האלטען זי ניכטער דא ביים לעבען אדער מיר פער'שכור'ן זי מיט די תאוות פון דעם קערפער, וועלכע מאכען זי פערגעסען ווער און וואס זי איז.

ביי א נארמאלען מענשען, וועלכער לעבט דא לויט דער געטליכער תורה, דארף דעריבער דער טוידט ניט זיין שרעקליך, ווייל דאס איז באמת גאר אן איבערגאנג צו א פיעל־בעסערען לעבען; דאס וואס מיר מענשען שרעקען זיך אזוי פאר דעם איבערגאנג, איז שוין אונזער כאראקטער אזוי נאך פון געבורט, צו שרעקען זיך פאר יעדען איבערגאנג צו א נייער פעריאדע כאטש זי איז בעסער פון דער אלטער. ווען דאס קינד ווערט געבארען און עס געהט ארויס פון פינסטערניש און געפאנגענשאפט צו ליכט און פרייהייט, וויינט עס שוין און שרעקט זיך פאר דעם איבערבייט; שפעטער ווען עס געהט אריבער פון דער מוטער'ס ברוסט אויף אייגענע קעסט, וואס דאס איז אויך בעסער פאר איהם, וויינט עס ווידער און שרעקט זיך פאר דעם איבערגאנג, און דערפאר שרעקען מיר זיך אויך פאר דעם איבערגאנג פון לעבען צום טוידט, כאטש האס איז גאר צום בעסערען.

שטעלט אייך פאר ווי גוט דאס דארף זיין ווען מיר לעבען אויסגעטהון פון דעם חומר, פריי פון זארג, פון צרות, פון וועהטאג און קראנקהייטען, און ווען מיר קענען ארומשוועבען אין די העכערע וועלטען, בעזוכען אלע פלאנעטען, ווי די חז"ל פערזיכערען אונז, אז יעדער צדיק קריגט דריי הונדערט מיט צעהן וועלטען, וואס דאס מיינט מסתמא, אז ער קען זיי זעהען, בעטראכטען, בעוואונדערען און הנאה האבען דערפון; מיר קענען זיך דא גארניט פארשטעלען וואס פאר א תענוג דאס איז, פונקט ווי דאס קינד אין זיין מוטערס בויך קען זיך ניט פארשטעלען די תענוגים פון אונזער לעבען דא אויף ד ע ר וועלט, און ס'איז אלזא נור אונזער אונוויסענהייט, וועלכע מאכט אונז צו שרעקען זיך פאר יענער וועלט, אדער ריכטיגער געזאגט, אונזערע זינד; דער אמת־פרומער שרעקט זיך טאקי ניט פאר'ן טוידט, ווייל ער פיהלט מיט'ן אינסטינקט און מיט'ן שכל, אז דער בייט לוינט זיך איהם גאנץ גוט.

דער אונטערשייד איז דעריבער נור אין דעם, וואס דער פרומער ווייסט, אז איהם ערוואַרטעט שכר, ווערהענד דער זינדער פיהלט, אז איהם ערוואַרטעט שטראף, אדער ער איז אזוי פערפיהרט פון זיין געדאנק, דאס ער מיינט אז מיט'ן טוידט ענדיגט זיך אלעס.

וועגען דעם סאָרט שכר ועונש פון יענער וועלט ווייסען מיר בקבלה א סך איינצעלהייטען אבוואהל דאס איז מעהר בכלל ווי בפרט: מיר ווייסען למשל, אז די צדיקים האבען גרויס תענוג זעהענדיג דעם שיין פון דער שכינה, אבער וואס זיי זעהען ווייסען מיר ניט, מיר קענען זיך נור פארשטעלען, אז זיי דערקענען דאָרטען די גאָטהייט, דערוויסען זיך אלע סודות פון דער וועלט־בעשאפונג, זעהען די גאנצע פערגאנגענהייט און צוקונפט און אפשר נאך אזעלכס און עהנליכעס בדרך כלל, ווייל ריכטיג בעגרייפען וואס דיזע אלע תענוגים בעדייטען, קענען מיר ניט; דאס זעלבע איז מיט דער שטראף וואס מען בעקומט דאָרטען: מיר ווייסען בדרך כלל, אז דער זינדיגער ווערט דאָרטען איבערגעגעבען צו די מחבלים וועלכע זענען בעשאפען געוואָרען פון זיינע זינד און זיי מאטערען און פייניגען איהם, אבער אין וואס די מאטערניש בעשטעהט, ווייסען מיר ניט דא ביים לעבען, עס ווערט אונז אבער געגעבען א שטיקעלע בעגריף וועגען דעם און נעמליך: דער גרעסטער שכר בעשטעהט אין דעם, וואס דער פרומער און גלויביגער דערזעהט באלד נאך'ן טוידט, אז ער האט קיין טעות ניט געמאכט מיט זיין גלויבען, ווי מיר זאגען אין דאווענען, „ומקיים אמונתו לישני עפר", אז דער רבונו של עולם בעשטעטיגט דעם גלויבען אין איהם צו אלע געשטארבענע; נאך'ן טוידט זעהט יעדערער, אז ס'איז פאראן א גאט, א גן עדן און א גיהנום, איז דאך זעלבסט־פערשטענדליך, אז צו דער פרייד פון דעם בעל אמונה איז ניטא קיין גרענעץ ווערהענד צו דעם פערדרוס פון דעם אפיקורס איז אויך ניטא קיין מאאס. דאן קומט דער פאקט וואס דער גלויביגער האט קאפיטאל צו קענען קריגען דורך איהם אלע דאָרטיגע תענוגים; ער האט די איינלאס־קאַרט צו אלע דאָרטיגע הויכע ספערען, ווערהענד דער זינדער האט עס ניט.

דאָרטען אין הימעל איז דאך די נשמה פון דעם רשע אויך הונגעריג נאך די אלע געטליכע פריווילעגיעס, ווייל זי איז שוין אויסגעטהון פון איהר חומר און שטרעבט צוריק נאך איהר הייליגען מקור, נור זי קען אהין ניט דערגרייכען, ווייל עס פעהלען איהר די נויטיגע כלים דערצו, איז איהר נאטירליך זעהר ביטער און א גרויסע שאנדע.

דערצו ווערט נאך אונז דערצעהלט בקבלה, אז דערמיט וואס דער רשע איז געוועזען צופיעל פערטהון אין די הבלי עולם הזה, ציהט עס איהם דאָרטען אויך דערצו און זיין נשמה געפינט זיך דעריבער צווישען צוויי פייערען, עס ציהט זי צו ביידע וועלטען און זי קען קיין איינע פון זיי ניט דערלאנגען: דאס רופט זיך ביי אונז, אז זי ווערט געשליידערט אין כף הקלע, זי ווערט געוואָרפען פון איין עק וועלט צו דעם צווייטען, פון דער וועלט אויף יענער וועלט און צוריק, ווערהענד דער צדיק וועמעס גאנצע שטרעבונג ביים לעבען איז געוועזען מעהרסטענס צו יענער וועלט און פון הבלי עולם הזה האט ער וועניג־וואס געהאלטען, פערגעסט ער שנעל די אונטערשטע וועלט גאר אין גאנצען און ווערט דאָרטען א בן בית האבענדיג דאס צו וואס ער האט אימער געשטרעבט.

וואס אנבעלאנגט די יסורים וואס די זינדיגע ליידען דאָרטען און ווי אזוי דאס קען מעגליך זיין נאכדעם ווי זייער קערפער ליגט גאר אין דער ערד, קענען מיר זיך דאס פארשטעלען ווי די ליידען אין א חלום: אפט חלומ'ט זיך אונז א שרעקליכער חלום און מיר ליידען דאמאלס די גרעסטע יסורים, כאטש באמת ליגען מיר גאר אין א ווייכער ווארימער בעט; עס מאכט זיך אמאל, אז פאר גרויס שרעק כאפען מיר זיך אויף אפגעגאסען מיט א קאלטען שוויים און דאס איז אונזער רעטונג, ווייל אויב מיר זאלען זיך ניט אויפכאפען וואלטען מיר זיכער געחלשט פאר שרעק. דאקטוירים ערקלעהרען זאגאר, אז דאס וואס מאנכע מענשען שטארבען אין שלאף, איז דאס זיי געקומען פון א שרעקליכען חלום און ווייל זייער הארץ האט געפלאצט פון דער שרעק איידער זיי האבען צייט געהאט זיך אויפצוכאפען, טא קען דאך אלזא געמאלט זיין, אז פונקט אויף אזא אופן בעקומען מיר אונזער שטראף אויך אויף יענער וועלט; עס איז דאך גאר ניט נויטיג אז מען זאל אונז טאקי ארייננוואָרפען אין א לייבען־גרוב, אדער אין א פייער

בפּועל ממש, ס'איז גענוג, אַז דאָס אַלעס זאָל זיך אונז נור פאָרשטעלען ווי דאָס פּאַסירט אין חלום און די ליידען זענען פּונקט אַזוי גרויס אָדער נאָך גרעסער ווי דאָס וואָלט זיין אויף'ן וואָהר. טאָ וואָרום זאָל דאָס ניט קענען זיין, אַז דער זינדיגער זאָל דאָרטען איבערגעבען ווערען צו דעם בעל החלומות, וועלכער האָלט איהם כסדר אין מאַטערען מיט אַלערליי פאַנטאַסטישע יסורים איינס נאָך דאָס אַנדערע ביז דער ליידענדער געהט אויס יעדען מאָל פאַר שרעק און וועהטאָג? ווער קען עס אונז זאָגען, אַז דאָס איז ניט אַזוי?

עס זענען אָבער געווען ביי אונז מאַנכע פון די תנאים און אַנדערע צדיקי הדור, וועלכע האָבען דערצעהלט, אַז זיי אַליין האָבען געזעהען דעם גיהנום און זיי האָבען געגעבען מאַנכע גענויע בעשרייבונגען פון אַלעם וואָס דאָרטען קומט פאָר, בעהויפּטענדיג, אַז די ליידען זענען טאַקי פאַקטישע, אַז די מחבלים בעשטראָפען דעם זינדיגען בפּועל ממש, ניט נור דורך פאַנטאַסטישע ליידען ווי אין אַ חלום.

דער שפּיץ איז, אַז מה דאָך אויף דער וועלט זענען פאַראַן אַזעלכע שרעקליכע שטראָפען אויף דעם מענשען, אַזעלכע משונה'דיגע קראַנקהייטען, ווילדע האַלוצינאַציעס, אַלערליי טוידט־שרעק, אַלערליי מאַטערנישען, אינקוויזיציעס, מיתות משונות דורך מענשען גופא און דורך חיות רעות, טאָ וועלכע שטראָפען קענען שוין זיין אויף יענער וועלט, אָדער ווער ווייס אויב ביי גאָט איז ניט פאַראַן ערגעץ אַ צווייטע וועלט, נאָך אַן ערגערער גיהנום ווי דיעזע וועלט און וואָס דאָרטען איז אפשר די ספּעציעלע גיהנום־וועלט, וואו די זינדיגע ווערען אַרויפגעשיקט צו ליידען און צו אָפּקומען זייער שטראָף!

אויב אויף דער וועלט אפילו זענען פאַראַן אַזעלכע גיהנום־פּלעצער, וואו מענשען שטעהען אויס פּאָגראָמען, טוידט־שרעק און לאַנגזאַמען הונגער־טוידט, טאָ וואָרום זאָל ניט קענען מעגליך זיין נאָך ערגערס אויף יענער וועלט? און צי דען איז עס ניט לאָגיש, אַז די בעסטיעס וועלכע פעראורזאַכען אַזאַ גיהנום פאַר אונשולדיגע מענער, פרויען און קינדער, זאָלען נאָך ערגעץ דאַרפען דורכמאַכען אַ פיעל־ערגערען און שרעקליכערען גיהנום? און וואָס פאַר אַ וועלט, וואָס פאַר אַ גערעכטיגקייט, וואָס פאַר אַ ווילדע אָרדנונג דאָס וואָלט זיין, ווען אַזעלכע טויזענדפאַכע מערדער ווי אַ באָלאַכאָוויטש, אַ מאַכנאָ, און די אַלע אַנדערע דאָרטען ווילדע פּאָגראָמשציקעס, זאָלען נאָך זייער נאַטירליכען טוידט פערבלייבען אין גאַנצען אונבעשטראָפט?

קען דאָס אימעצער מיט אַ גלייכען פערשטאַנד זיך פאָרשטעלען אַזאַ שרעקליכע אונגערעכטיגקייט? קען דאָס אימעצער גלויבען? דאָס אַלעס צייגט, אַז אויף יענער וועלט מוז זיך ערגעץ געפינען אַ פּלאַץ פאַר שכר ועונש און וואו יעדער איינער קריגט דאָרטען זיין פערדיענטען לוין גוטעס פאַר גוטעס און שלעכטעס פאַר שלעכטעס.

און נור שוטים קענען זיך דעריבער איינריידען, אַז מיט אונזער טוידט ענדיגט זיך שוין אַלעס און אַז די וועלט איז הפקר!

שלום־וואָרט.

וויסענדיג, אַז אונזער נשמה איז אונשטערבליך, אַז אונזער עקזיסטענץ און געדאַנקען־גאַנג קייטלען זיך כסדר אפילו נאָך אונזער טוידט, און אַז מיר מוזען סוף כל סוף אָפּגעבען אַ גענויען חשבון פאַר אַלע אונזערע מעשים, דאַרף טאַקי דער מענש ווערען ערנסטער צו זיך אַליין און זוכען צו לעבען אויף אַזאַ אופן, אַז ער זאָל שפּעטער קיין חרטה ניט האָבען; און אויב ער גלויבט שוין יאָ אין די רייד פון אונזערע חכמים, וועלכע האָבען דאָס אַלעס אויסגעפונען און קלאָהר געמאַכט, דאַרף ער זיי שוין אויך גלויבען אין דער רפואה וואָס זיי רעקאָמענדירען אונז, נעמליך צו לעבען על פּי דרכי התורה והאמונה, כדי דורכדעם אָנצוצינדען די געטליכע נשמה מיט אַזוי פיעל ליכטיגקייט, אַז זי זאָל אויך קענען בעלייכטען אונזער „איד״, אונזער לעבענס־גייסט, וועלכער מאַכט אונז דאָ פאַר דאָס וואָס מיר זענען, אויב מיר נעהמען זיך ניט די מיה צו מאַכען איהם פאַר דאָס וואָס ער דאַרף זיין.

די וועלט איז ניט הפקר. טאָהרען מיר אויך ניט זיין הפקר פיהרענדיג אַ הפקר־לעבען!

„דעם יעניגען, וועלכער האָט געגען מיר געזינדיגט וועל איך אויסמעקען פון

מיין בוך", האָט אונז דער וועלט-בעשעפער געזאָגט אין דער תורה; דאָס איז א קורצע פּראָזע, אָבער א שרעקליכע און יעדער איינער פון אונז דאַרף אזוי לעבען, אַז ער זאָל פון דעם געטליכען בוך חלילה ניט אויסגעמעקט ווערען.

און זאָל זיין דער געטליכער ווילען, אַז מיר זאָלען ניט זיין צווישען די אויס־געמעקטע!...

צו די פאַלשע נביאים

פון יחזקאל הנביא

איבערזעצט פון ב. צ.

(קאַפּיטעל י"ג)

און גאָט'ס וואָרט האָט זיך צו מיר דערטראָגען,
אַט אַזוי צו זאָגען:
מענשענקינד! געה פּראָפעצייע,
צו די פאַלשע נביאים, נייע;
נביאים וועמעס רייד עס זענען פאַלש און פּוסט,
דען זייריידען וואָס דאָס הארץ געלוסט.
זאָג צו זיי דערפאַר:
אַט אזוי געזאָגט האָט, גאָט דער האר!
וועה צו אַלע שווינדלערשע פּראָפעטען,
וואָס לויט זייער אייג'נעם גייסט, אייך ווילען רעטען,
און וואָס קיינמאָל איז נאָך ניט געשעהען,
זיי זאָלען א געטליכע ערשיינונג זעהען!
אָה, ישראל! ווי די פוקסען אין רואינען
קען מען ביי דיר צאָהללאָזע נביאים איצט געפינען,
וואָס זיי האָב'ן זיך ניט ערהויבען צו די וואָהרע פליכטען,
דיינע האַלב־צושטערטע פעסטונגען פעררי‌כטען;
צו אַרומצאָמען ישראל'ס הויז, איהם זיכערען א זיעג,
אין דעם טאָג פון גאָטעס שטראָף — אין קריעג.
ליגענס פּראָפעצייען זיי און צויבערען מיט א בעטרוג,
און באַהויפּטען, אַז ס'איז גאָטעס וואָרט, גערעכט און קלוג,
אָבער גאָט האָט ניט געשיקט זיי, ניין!
כאָטש זיי גיבען האָפענונג, אַז אַלעס וועט זיין גוט און שעהן.
האָט איהר ניט פאַראויסגעזאָגט דאָ פאַלשקייט, ליגען
און געזוכט מיט צויבעריי דעם עולם צו באַטריגען?
האָט דאָ יעדערער ניט אָנגעגעבען זיך אַלס געטליכער פּראָפעט,
כאָטש, איך גאָט, האָב גאָר מיט אייך מיט קיינעם ניט גערעדט?
ד'רום זאָגט גאָט: ווייל איהר האָט ליגענס פּראָפעצייעט
און בעטריגערישע נבואה־רייד געבריעט,
וועל איך מיך דעריבער צו אייך נעהמען
פריהער ווי צו אירגענד וועמען.

ס׳וועט מיין האנד אביסעל שפעטער,
לעגען זיך אויף דיזע פאלשע נביאים און פעררעטער,
אין מיין פאלקס פערזאמלונג וועט פון זיי קיין איינציגער ניט בלייבען,
אין ישראל׳ס צענזוס וועט מען זייער נאמען ניט פערשרייבען,
און צום אידענ׳ס לאנד וועל׳ן זיי ניט קומען,
דאן ט׳איהר וויסען ווער איז גאט — אז דאס בין איך.
נור דערפאר ווייל זיי האבען מיין פאלק פערפיהרט,
איהם געטרייסט מיט שלום, וועלכער האט ניט עקזיסטירט.
איינער בויעט א שוואכע ווענטעלע אלס שוץ
און די איבעריגע גיב׳ן עם א בעשמיר, א פוץ,
טינקעווען ארום די לעכער גאנץ געטריי
מיט אן אויסמיש פון פיעל אונזין און געמיינער שוואצעריי,
זאג די אונזין־שמירער, אז אראפפאלען וועט אלץ אין גיכין,
א גוס־רעגען וועט עס אפשווענקען, צוברעכען,
האגעל־שטיינער וועלען אויף דעם פאלען און צושטערען
און פון שטורם־ווינטען וועט עס אלץ צושפאלטען ווערען.
און ס׳וועט איינפאלען די ווענטעל, דאן וועט מען אייך פרעגען,
וואו איז אייער שמיראכץ איצטער, נאכ׳ן רעגען?
אט אזוי זאגט גאט: ד׳וועל שפאלטען שטורם־ווינטען אין מיין צארן,
האגעל־שטיינער און גוס־רעגענס וועל איך מעהר ניט שפארען,
ביז איך וועל מיין כעס, שטראף,
דורכפיהרען אין גאנצען ביז׳ן סוף.
ד׳וועל צושמעטערען די וואנד מיט דעם געשמיר,
וואס איהר צויבערער, האט דארטען אנגעטינקעוועט אויף איהר;
ד׳וועל זי שליידערען צו דר׳ערד מיט מיינע הענט
און ענטפלעקען וועט זיך איהר געמיינער פונדאמענט,
זי וועט איינפאלען אין אייך בעגראבען אונטער זיך,
דאן ט׳איהר וויסען ווער איז גאט — און דאס בין איך.
איך וועל אויסלאזען מיין צארן צו דער וואנד און איהרע שמירער,
צו די פאלשע אונזין־שווערמער, די פערפיהרער,
ד׳וועל צו אייך דאן זאגען: עס איז אויס מיט אייער וואנד,
און אויך אויס מיט אייך, א סוף צוביידען זאלבענאנד.
הערט עס, פאלשע אידישע פראפעטען!
וואס איהר פראפעציייעט, אז איהר וועט דעם אידען רעטען
וואס איהר זאגט איהם: „פריעדען! אלץ איז גוט און פיין!״
ווען קיין פריעדען איז ניטא און קען ניט זיין.
אט אזוי, (ס׳איז הייליג, וואהר!
זאגט צו אייך איצט גאט דער האר.

שוין ערשינען:

תורה און רעליגיאָן

פאראן אַ גאט אויף דער וועלט!

אדם העליון

שכר ועונש

עס ווערען פאַרפערטיגט צום דרוק און וועלען
קירצליך ערשיינען די פאָלגענדע העפטען:

דער איד

משיח'ס צייטען